

ĢENERĀLADVOKĀTES JULIANAS KOKOTES SECINĀJUMI,

sniegti 2004. gada 29. janvārī¹

I — Ievads

1. Šis *Nīderlandes Raad van State* lūgums sniegt prejudiciālu nolēmumu attiecas uz to, kā interpretēt un piemērot 6. pantu Padomes 1992. gada 21. maija Direktīvā 92/43/EEK par dabisko dzīvotņu, savvaļas faunas un floras aizsardzību² (turpmāk tekstā — “Dabisko dzīvotņu direktīva”). Lieta attiecas uz licenču piešķiršanu gliemežu (*Cerastoderma edule*) mehāniskai zvejai Nīderlandes Vadenzē (*Wattenmeer*), kas ir īpaši aizsargājama putnu teritorija Padomes 1979. gada 2. aprīļa Direktīvas 79/409/EEK par savvaļas putnu aizsardzību 4. panta izpratnē³ (turpmāk tekstā — “Putnu direktīva”).

2. *Raad van State* vēlas noskaidrot, vai ikgadējā licences izsniegšana gliemežu zvejniecībai ir uzskatāma par piekrišanu plānam vai projektam. Tas nozīmētu, ka būtu pie-

mērojama Dabisko dzīvotņu direktīvas 6. panta 3. punktā paredzētā procedūra plānu vai projektu apstiprināšanai. Tādā gadījumā iesniedzējtiesa lūdz turpmākus precizējumus par šīs tiesību normas piemērošanu.

3. Pirmkārt, tā vēlas noskaidrot, kāda ir saikne starp Dabisko dzīvotņu direktīvas 6. panta 3. punktu un tās 6. panta 2. punktu, kas dalībvalstīm uzliek vispārīgu pienākumu novērst *Natura 2000* teritoriju noplicināšanos vai nozīmīgus traucējumus. Otrkārt, tā vēlas noskaidrot nosacījumus, kurus izpildot, ir jāpieņem, ka plānam vai projektam visdrīzāk būs būtiska ietekme uz šādu teritoriju, tādējādi liekot veikt tā ietekmes novērtējumu, ievērojot teritorijas aizsardzības mērķus. Tā arī jautā, vai kompetentā iestāde var sniegt piekrišanu plānam vai projektam, ja nav acīmredzamu šaubu par iespējamās nozīmīgās nelabvēlīgās ietekmes neiestāšanos.

4. Ja nepastāv plāns vai projekts Dabisko dzīvotņu direktīvas 6. panta 3. punkta iz-

1 — Oriģinālvaloda — vācu.

2 — OV L 206, 7. lpp.

3 — OV L 103, 1. lpp.

pratnē un tāpēc ir piemērojams 6. panta 2. punkts, *Raad van State* attiecīgi jautā, vai atļaušana izpilda šīs tiesību normas prasības, ciktāl nepastāv vismaz acīmredzamas šaubas par iespējamās nozīmīgas nelabvēlīgas ietekmes neiestāšanos.

8. Dabisko dzīvotņu direktīvas 6. pants nosaka:

5. Treškārt, *Raad van State* vēlas noskaidrot, vai Dabisko dzīvotņu direktīvas 6. panta 2. un 3. punktam ir tiešā iedarbība.

“1. Attiecībā uz īpaši aizsargājamām dabas teritorijām dalībvalstis nosaka vajadzīgos aizsardzības pasākumus, attiecīgā gadījumā tajos iekļaujot atbilstīgus apsaimniekošanas plānus, kas izstrādāti īpaši šīm teritorijām vai iekļauti citos attīstības plānos, kā arī atbilstīgus normatīvus, administratīvus vai līgumiskus pasākumus, kuri atbilst šajās teritorijās sastopamo I pielikuma dabisko dzīvotņu veidu un II pielikuma sugu ekoloģiskajām prasībām.

II — Atbilstošās tiesību normas

6. Saskaņā ar Putnu direktīvas 4. pantu dalībvalstīm ir jānosaka īpašas aizsargājamās teritorijas Direktīvas I pielikumā uzskaitītajām sugām un regulāri sastopamajām migrējošajām sugām, kas tajā nav uzskaitītas.

2. Dalībvalstis veic attiecīgus pasākumus, lai īpaši aizsargājamās dabas teritorijās novērstu dabisko dzīvotņu un sugu dzīvotņu noplicināšanos, kā arī lai novērstu traucējumu, kas skar sugas, kuru dēļ noteikta attiecīgā teritorija, ja šāds traucējums varētu būt nozīmīgs attiecībā uz šīs direktīvas mērķiem.

7. Saskaņā ar Dabisko dzīvotņu direktīvas 7. pantu pienākumi, kas paredzēti tās 6. panta 2., 3. un 4. punktā, attiecas uz šīm īpaši aizsargājamām teritorijām.

3. Visos plānos vai projektos, kas nav tieši saistīti ar konkrēto teritoriju vai nav vajadzīgi tās apsaimniekošanai, bet kas atsevišķi vai kopā ar citiem plāniem vai projektiem varētu būtiski ietekmēt minēto teritoriju, attiecīgi izvērtēt ietekmi

uz šo teritoriju, ievērojot tās aizsardzības mērķus. Ņemot vērā novērtējuma atzinumus par ietekmi uz minēto teritoriju, un saskaņā ar 4. punkta noteikumiem, kompetentā valsts iestāde piekrt plāna vai projekta īstenošanai tikai tad, ja tā ir pārliecinājusies, ka netiks izjaukta attiecīgās teritorijas viengabalainība, un vajadzības gadījumā noskaidrojusi plašas sabiedrības viedokli.

4. Ja, neņemot vērā nelabvēlīgu vērtējumu saistībā ar ietekmi uz teritoriju, alternatīvu risinājumu trūkuma dēļ plāns vai projekts tomēr ir jāīsteno sevišķi svarīgu sabiedrības interešu labā, kas ietver arī sociāla un ekonomiska rakstura intereses, tad dalībvalsts veic visus vajadzīgos kompensācijas pasākumus, lai nodrošinātu *Natura 2000* tikla kopējās vienotības aizsardzību. Dalībvalsts informē Komisiju par pieņemtajiem kompensācijas pasākumiem. [...]”

III — Fakti, procedūra un prejudiciālie jautājumi

9. Vadenzē ir nozīmīga dabiskā dzīvotne daudzām putnu sugām. Tāpēc Nīderlande ir atzinusi lielāko Vadenzē daļu par īpaši aizsargājamu teritoriju Putnu direktīvas izpratnē. Apskatāmajā gadījumā īpašu interesi izraisa *somateria mollissima* un *haematopus*

ostralegus, jo gliemeži ir būtiska to barības sastāvdaļa. Abas sugas Vadenzē ir sastopamas visu gadu, taču ziemā to skaits ir vislielākais, ievērojot ziemojošo putnu pieplūdumu. Šajā laikā Vadenzē apmetas aptuveni 150 000 *somateria mollissima* un aptuveni 200 000 *haematopus ostralegus*.

10. Vadenzē vairākus gadu desmitus gliemeži ir zvejoti, izmantojot šajā lietā apskatāmos mehāniskos paņēmienus. Šim mērķiem tiek izmantoti traļi, tas ir, metāla būri, ko kuģis velk pa jūras gultni. Vienu metru plata metāla plātne šajā būrī ieskrāpē virsmas augšējos 4–5 centimetrus. Tieši asās malas priekšā ir piestiprināta caurule, no kuras plūst spēcīga ūdens straume. Tā pulverizē virsmu, lai traļi ieplūstu ūdens, smilšu, gliemežu un citu organismu maisījumā. Tad izkāstais traļa saturs tiek hidrauliski uzsūkts uz klāja.

11. Kopš 1975. gada gliemežu zvejai Vadenzē nepieciešama atļauja, lai novērstu pārmērīgu nozveju. Sākotnēji Dabas aizsardzības likums paredzēja vienīgi izņēmumu, kam netika pievienoti papildu nosacījumi. Kopš 1998. gada šīs darbības veikšanai, saskaņā ar *Natuurbeschermingswet* (Dabas aizsardzības likuma) 12. pantu, ir vajadzīga ikgadēja licence, kuru var atjaunot.

12. Uz šī likuma pamata *Staatssecretaris van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij* (lauksaimniecības, dabas ainavu aizsardzības un zvejas valsts sekretārs) 1999. un 2000. gadā *Coöperatieve Producentenorganisatie van de Nederlandse Kokkelvisserij UA* (Nīderlandes Gliemežu zvejniecības kooperatīvai ražotājorganizācijai, turpmāk tekstā — “*PO Kokkelvisserij*”) izsniedza licenci gliemežu mehāniskai zvejai Vadenzē, ja tiek ievēroti noteikti nosacījumi.

līdz 70 % gados, kad barības pietrūkst, ņemot vērā neskaidrību no zinātnes viedokļa attiecībā uz to, vai mikstmiešu trūkums varētu būt cēlonis *somateria mollissima* masveida bojāejai 1999./2000. gada ziemā. Iemesls tam, kāpēc putniem netiek rezervēti 100 % vidēji nepieciešamās pārtikas, ir tas, ka putni izmanto arī alternatīvus pārtikas avotus (proti, Baltijas gliemežus, jūras gliemežus un krasta krabjus). Kopš 1997. gada ir veikts salīdzinošs pētījums par molusku zvejas iespaidu, kura secinājumi ir jāņem vērā politikas izstrādē nākotnē.

13. Papildus Dabas aizsardzības likuma 12. pantam šīs licences balstās uz citām tiesību normām par gliemežu zveju Vadenzē. Saskaņā ar Vadenzē centralizētās plānošanas lēmumu (*Planologische Kernbeslissing Waddenzee*, turpmāk tekstā — “Vadenzē CPL”), licence netiek izsniegta, ja, “ņemot vērā pilnīgāko pieejamo informāciju, šķiet acīmredzami (holandiešu valodā — “*duidelijke*”), ka pastāv šaubas, vai neiestāties iespējami nozīmīga nelabvēlīga ietekme uz ekosistēmu”.

15. Prasītājas, tas ir, *Landelijke Vereniging tot Behoud van de Waddenzee* (turpmāk tekstā — “*Waddervereniging*”) un *Nederlandse Vereniging tot Bescherming van Vogels* (turpmāk tekstā — “*Vogelbescherming*”), divas nevalstiskas organizācijas, kuru izvirzītais mērķis ir dabas aizsardzība, apstrīd 1999. un 2000. gadā izsniegtās licences.

14. 1993. gada 21. janvāra valdības lēmumā, tas ir, *Structuurnota Zee- en kustvisserij “Vissen naar evenwicht”* (reģionālās ekonomikas plāns jūras un piekrastes zvejai ar nosaukumu “Zveja līdzsvaram”, turpmāk tekstā — “Reģionālās ekonomikas plāns”) satur tālākas vadlīnijas, *inter alia*, par gliemežu zveju Vadenzē. Attiecīgi, noteiktās Vadenzē daļās šī nodarbe ir pastāvīgi aizliegta. Gados, kad barības pietrūkst, putniem tiek rezervēti kopā 60 % tiem vidēji nepieciešamās pārtikas gliemežu un gliemeņu veidā. Kopš tā laika šī kvota ir palielināta

16. Tās uzskata, ka gliemežu zvejai ir tendence ietekmēt Vadenzē kā dabisko dzīvotni šādos veidos:

— nelabvēlīga ietekme uz nogulšņu kvalitāti tāpēc, ka sanesumi tiek sakulti un tiek zaudētas smalkākās nogulsnes;

- tiek iznīcinātas gliemeņu dobes un jūraszāļu plavas un tiek kavēta to atjaunošanās; un
 - pārtikas resursu trūkums putniem pārliecīgas nozvejas rezultātā.
- “1) a) Vai jēdzieni “plāns vai projekts”, kas minēti Padomes 1992. gada 21. maija Direktīvas 92/43/EEK par dabisko dzīvotņu, savvaļas faunas un floras aizsardzību 6. panta 3. punktā, ir interpretējami tādējādi, ka tie attiecas arī uz darbību, ko veic daudzus gadus, bet par ko licenci izsniedz ik gadu no jauna uz noteiktu laiku — licenci, ar kuru ikreiz no jauna tiek dota iespēja šo darbību praktizēt tajā teritorijas daļā, kur to var veikt?

17. Uz tai pieejamās informācijas un pētījumu pamata *Raad van State* secināja, ka atbildētāja, piešķirot apskatāmās licences, novērtēja un ņēma vērā pieejamo zinātnisko informāciju atbilstoši Nīderlandes tiesiskā regulējuma prasībām. Lai gan pastāvēja vērā ņemama precizējumu nepieciešamība attiecībā uz gliemežu zvejas sekām, atbildētāja bija pienācīgā mērā ņēmusi vērā piesardzības principu, paredzot ierobežojumus zvejai, proti, neatļaujot gliemežu zveju lielā daļā Vadenzē un paredzot zvejas kvotas, ņemot vērā putnu barības vajadzības.

- b) Ja atbilde uz pirmā jautājuma a) apakšpunktu ir negatīva, vai attiecīgo darbību var uzskatīt par “plānu vai projektu”, ja tās intensitāte gadu gaitā pieaug vai ja ar licenci ir noregulēta šāda pieauguma iespēja?

18. Tomēr *Raad van State* nav pārliecināta, vai šīs darbības atbilst Putnu direktīvas un Dabisko dzīvotņu direktīvas prasībām. Tāpēc tā ir uzdevusi Tiesai šādus jautājumus prejudiciāla nolēmuma sniegšanai:

- 2) a) Ja no atbildes uz pirmo jautājumu izriet, ka tas ir “plāns vai projekts” Dabisko dzīvotņu direktīvas 6. panta 3. punkta izpratnē, vai Dabisko dzīvotņu direktīvas 6. panta 3. punkts ir uzskatāms par 2. punktā esošo noteikumu īpašo noteikumu vai par atsevišķu un autonomu

noteikumu tādā nozīmē kā, piemēram,

i) 2. punkts attiecas uz pastāvošu darbību un 3. punkts — uz jauniem plāniem vai projektiem, vai

ii) 2. punkts attiecas uz apsaimniekošanas pasākumiem un 3. punkts — uz citiem lēmumiem, vai

iii) 3. punkts attiecas uz plāniem vai projektiem un 2. punkts — uz citām darbībām?

b) Ja Dabisko dzīvotņu direktīvas 6. panta 3. punkts uzskatāms par 2. punktā minēto noteikumu precizējumu, vai tādā gadījumā šos divus punktus var piemērot kumulatīvi?

3) a) Vai Dabisko dzīvotņu direktīvas 6. panta 3. punkts ir interpretējams tā, ka “plāns vai projekts” jau pastāv, ja ar doto darbību var ietekmēt attiecīgo teritoriju (un līdz ar to attiecīgi ir jāveic “pienācīgs novērtējums”, lai noteiktu, vai šī “ietekme ir būtiska”), vai arī no šiem noteiku-

miem izriet, ka “pienācīgs novērtējums” nav jāveic, ja (pietiekamā apmērā) acīmredzams tas, ka “plānam vai projektam” būtiski ietekmētu konkrēto teritoriju?

b) Uz kādu kritēriju pamata Dabisko dzīvotņu direktīvas 6. panta 3. punkta izpratnē ir vērtējams plāns vai projekts, kas nav tieši saistīts ar konkrēto teritoriju vai nav vajadzīgs tās apsaimniekošanai, bet kas atsevišķi vai kopā ar citiem plāniem vai projektiem varētu būtiski ietekmēt minēto teritoriju?

4) a) Pēc kādiem kritērijiem, piemērojot Dabisko dzīvotņu direktīvas 6. pantu, ir vērtējams, vai pastāv atbilstoši pasākumi šo noteikumu 2. punkta izpratnē vai arī “pienācīgs novērtējums” šo noteikumu 3. punkta izpratnē pirms plāna vai projekta apstiprināšanas?

b) Vai jēdzieni “atbilstoši pasākumi” un “pienācīgs novērtējums” ir autonomi, vai arī tie ir jāvērtē, ņemot vērā EK līguma 174. panta 2. punktu un īpaši tajā minēto piesardzības principu?

c) Ja vērā būtu jāņem EK līguma 174. panta 2. punktā minētais piesardzības princips, vai tas nozīmē, ka šo darbību, proti, gliemežu zveju, var atļaut, ja nepastāv acīmredzamas šaubas par iespējamu būtisku kaitējumu, vai to var atļaut tikai tad, ja vispār nepastāv nekādas šaubas par šādu kaitējumu vai ja to neesamība ir droši konstatējama?

projekts” nozīmi. Atbilde uz šo jautājumu noteiks veidu, kā lieta apskatāma tālāk. Ja ikgadējā gliemežu zvejas licence ir uzskatāma par piekrišanu plānam vai projektam, ir piemērojams Dabisko dzīvotņu direktīvas 6. panta 3. punkts.

5). Vai Dabisko dzīvotņu direktīvas 6. panta 2. un 3. punktam ir tieša iedarbība tāda nozīmē, ka privātpersona var atsaukties uz šiem noteikumiem valsts tiesā un šai tiesai saskaņā ar tiešās iedarbības principu, kā tas, cita starpā, izriet no sprieduma lietā *Peterbroeck*⁴, ir jānodrošina tiesiskā aizsardzība privātpersonām?”

1) Lietas dalībnieku izvirzītie argumenti

IV — Juridiskais vērtējums

A — Par 1) jautājumu: vārdi “plāns vai projekts”

20. *Waddenvereniging, Vogelbescherming* un rakstveida procesa laikā arī Komisija norādīja, ka ikgadējais lēmums par gliemežu zveju Vadenzē ir uzskatāms par piekrišanu plānam vai projektam. Vārdi “plāns un projekts” ir interpretējami paplašināti. *Vogelbescherming* pat apgalvo, ka ikreiz, kad tiek piešķirta licence, ir jāpieņem, ka pastāv plāns vai projekts, turpreti šo vārdu lietojums nav izslēdzams, ja licence nav nepieciešama. Atbilstoši Komisijas viedoklim, ikreiz, kad attiecīgā darbība pēc sava rakstura ir tāda, ka tai varētu būt nozīmīga ietekme uz teritoriju, ir jāpieņem, ka pastāv plāns vai projekts.

19. Ar 1) a) un 1) b) jautājumu *Raad van State* vēlas precizēt jēdzienu “plāns vai

21. Visi trīs lietas dalībnieki atsauca uz to, ka katru gadu ir jāpieņem jauns lēmums par gliemežu zveju un principā ir iespējams arī

⁴ — 1995. gada 14. decembra spriedums lietā C-312/93 *Peterbroeck, Recueil*, I-4599. lpp.

atteikums izsniegt licenci. Komisijas vadlīnijās⁵ tieši atsaucas uz zveju, pat ja šajā sakarā licence nav nepieciešama. Gliemežu zvejas sekas var būt atšķirīgas atkarībā no daudziem faktoriem, it īpaši populācijas attīstības.

ciju, taču tā vēlētos — tāpat kā *PO Kokkelvisserij* — Dabisko dzīvotņu direktīvas 6. panta 3. punkta piemērošanu ierobežot ar jauniem plāniem un projektiem. Tā atzīst, ka brīdī, kad tiek noteikta īpaši aizsargājamā teritorija, Dabisko dzīvotņu direktīvas 6. panta 2. punktu piemēro vienīgi jau pastāvošiem plāniem un projektiem. Tas attiecas uz tādām darbībām kā gliemežu zveja, kas veiktas iepriekš, neatkarīgi no tā, vai licence atjaunojama katru gadu.

22. *Waddenvereniging* un *Vogelbescherming* tāpat atzīmē, ka 1999. gadā pirmo reizi fiksētā, 10 000 tonnas lielā nozveja pirms tam nekad nav bijusi sasniegta. Attiecīgi tika izsniegta licence zvejas turpināšanai. Bez tam *Vogelbescherming* atsaucas uz *Raad van State* 1998. gada spriedumu, kura rezultātā šāda licence 1999. gadā tika piešķirta pirmo reizi. Šajā sakarā *Vogelbescherming* atsaucas arī uz spriedumu lietā *Kraaijeveld*⁶, saskaņā ar kuru izšķirošais kritērijs attiecībā uz piekrišanu projektam Direktīvas par ietekmes uz vidi novērtējumu⁷ izpratnē ir tā ietekmes uz vidi nozīme.

24. Nīderlandes valdība uzsver, ka gliemežu zvejai nav ievērojamas ietekmes uz īpaši aizsargājamo teritoriju un Vadenzē tāpēc tika atzīta par šādu teritoriju, neskatoties uz zveju. Bez tam tā secina, ka atļauja paplašināt jau pastāvošu plānu vai projektu — vai pastāvošu darbību — var būt jauns plāns vai projekts, ko nepieciešams novērtēt atbilstoši Dabisko dzīvotņu direktīvas 6. panta 3. punktam, ņemot vērā iepriekš veikto darbību sekas.

23. Arī Nīderlandes valdība iesaka paplašinātu vārdu “plāns” un “projekts” interpretā-

25. Vienīgi *PO Kokkelvisserij* uzskata, ka pastāvošas darbības paplašināšana nav uzskatāma par jaunu plānu vai projektu. Bez tam tā norāda, ka jebkurā gadījumā gliemežu zveja kopumā netika paplašināta, tikai katru gadu adaptēta atbilstoši pastāvošajiem apstākļiem. Laika posmā no 1980. līdz 2000. gadam katru gadu tika nozvejoti no 0 (1991. un 1996. gadā) līdz 9,3 miljoniem kilogramu

5 — *Natura 2000* teritoriju apsaimniekošana. Dabisko dzīvotņu direktīvas 92/43/EEK 6. panta normas. Luksemburga, 2000 (turpmāk tekstā — “Vadlīnijas”).

6 — 1996. gada 24. oktobra spriedums lietā C-72/95, *Recueil*, I-5403. lpp..

7 — Padomes 1985. gada 27. jūnija Direktīva 85/337/EEK par dažu sabiedrisku un privātu projektu ietekmes uz vidi novērtējumu (OV 1985, L 175, 40. lpp.) ar grozījumiem, kas paredzēti Padomes 1997. gada 3. marta Direktīvā 97/11/EK, ar kuru groza Direktīvu 85/337/EEK par dažu sabiedrisku un privātu projektu ietekmes uz vidi novērtējumu (OV L 73, 5. lpp.).

gliemežu (1998. gadā). 7 miljoni vai vairāk kilogramu tika nozvejoti 1980., 1983., 1984., 1988., 1998. un 1999. gadā, un mazāk nekā 2 miljoni — 1987., 1991., 1996. un 1997. gadā. Nav novērots palielinājums, gluži pretēji — nozvejas apmērs katru gadu ir mainīgs. Ikgadējās atšķirības ir saistītas ar pastāvošajiem apstākļiem, jo īpaši populācijas attīstību. Proporcioniāli biomasai 1984., 1985., 1986. un 1990. gadā tika sasniegts daudzums, kas pārsniedza 20 %, savukārt kopš tā laika maksimālais daudzums ir bijis ap 10 %. Tāpēc no šāda viedokļa var pat secināt, ka nozveja ir samazinājusies.

26. Tiesas sēdes laikā Komisija norādīja uz iespējamību, ka varētu pastāvēt apsaimniekošanas plāns, kas pilnībā vai daļēji paredz gliemežu nozveju Dabisko dzīvotņu direktīvas 6. panta 1. punkta izpratnē. Plāns vai projekts pastāv vienīgi tiktāl, cik darbība pārsniedz šo apsaimniekošanas plānu, jo Dabisko dzīvotņu direktīvas 6. panta 3. punkts ir piemērojams vienīgi darbībām, kas nav tieši saistītas vai nepieciešamas teritorijas apsaimniekošanai. Tomēr, pat apsaimniekošanas plānam nepastāvot, var secināt, ka plāns vai projekts pastāv vienīgi tad, ja ikgadējā atļauja veiktajām darbībām attiecas uz jauniem elementiem, piemēram, jaunām tehnoloģijām vai intensifikāciju.

2) Viedoklis

27. Dabisko dzīvotņu direktīvas 6. pantam ir jānodrošina dabas bagātību — dabisko dzīvotņu un sugu — saglabāšanos *Natura 2000* tikla ietvaros. Šajā nolūkā 6. panta 1. punkts paredz aizsardzības pasākumus, tas ir, aktīvu darbību. Vispārīgā veidā 6. panta 2. punkts prasa novērst noplicināšanos un traucējumus, kas varētu būt nozīmīgi.

28. Dabisko dzīvotņu direktīvas 6. panta 3. un 4. punkts paredz īpašus noteikumus par plāniem un projektiem. Saskaņā ar 6. panta 3. punktu, pasākums principā atļaujams tikai tad, ja tas neietekmē *Natura 2000* teritorijas viengabalainību. Lai varētu izlemt, vai tas tā ir, ir jāveic tā ietekmes novērtējums, ņemot vērā teritorijas aizsardzības mērķus. Saskaņā ar 6. panta 4. punktu, nelabvēlīga ietekme uz teritorijas viengabalainību kā tādu izņēmuma kārtā tomēr var būt pieļaujama, ja tiek veikti kompensācijas pasākumi. Ja nav nepieciešams attiecīgs novērtējums, atbilstoši Dabisko dzīvotņu direktīvas 6. panta 3. un 4. punktam, attiecīgajam plānam vai projektam turpmāki ierobežojumi nepastāv.

29. Prasības ietekmes uz vides novērtējumam ir paredzētas Dabisko dzīvotņu direktīvas 6. panta 3. punkta pirmajā teikumā. Šajā

daudzpakāpju novērtējumā vārdi “plāns” un “projekts” ir sākotnējais filtrs, kas atsiļā pasākumus, kuriem šis ietekmes novērtējums nav nepieciešams. Pirms attiecīgā novērtējuma nepieciešamības ir jāizvērtē citi ierobežojoši nosacījumi, proti, tieša saikne ar teritorijas apsaimniekošanu, ko minēja Komisija, un nozīmīgas ietekmes uz teritoriju iespējamība, kas minēta trešajā uzdotajā prejudiciālajā jautājumā. Katram no šiem kritērijiem ir savas funkcijas un pamatojums. Šajā sakarā vārdi “plāns” un “projekts” ir pirmām kārtām formāls nosacījums Dabisko dzīvotņu direktīvas 6. panta 3. punkta piemērošanai. Ņemot vērā Dabisko dzīvotņu direktīvas 6. panta 3. punkta pirmā teikuma struktūru, apsvērumi attiecībā uz dabas aizsardzību principā rodas tikai divu turpmāko novērtējuma posmu laikā.

30. Lai iedarbīgi novērstu nejaušu kaitējumu *Natura 2000* teritorijām, visi potenciāli kaitīgie pasākumi, ja iespējams, pakļaujami Dabisko dzīvotņu direktīvas 6. panta 3. punktā paredzētajai procedūrai. Tāpēc vārdi “plāns” un “projekts” būtu interpretējami paplašināti, nevis sašaurināti. Tas atbilst arī vārdiskajam formulējumam, kas gandrīz visu valodu redakcijās tieši atsaucas uz visiem⁸ plāniem vai projektiem⁹.

31. Šajā gadījumā jautājums par to, kā detalizēti definējami “plāns” un “projekts”, var palikt neatbildēts, jo to, ka gliemežu mehāniska zveja tās uzsākšanas brīdī tika uzskatīta par plānu vai projektu, neviens no lietas dalībniekiem neapšaubā. Ievērojot tās plašo ietekmi uz jūras gultnes augšējo slāni, ietekmes uz vidi ziņā to principā ir iespējams salīdzināt ar minerālresursu iegūšanu. Šajā sakarā tā būtu jānoskaidro par vēl vienu ieviešanas un tādējādi projektu Direktīvas par ietekmes uz vidi novērtējumu 1. panta 2. punkta izpratnē.

Šī norma definē projektu kā būvniecības darbu vai citu celtniecības darbu veikšanu vai cita veida ieviešanu dabas vidē un ainavā, tostarp minerālresursu iegūšanu¹⁰. Bez vēlmes izmantot tieši šo “projekta” definīciju attiecībā uz Dabisko dzīvotņu direktīvu, tā šajā gadījumā noteikti ir piemērota un atbilstoša. Šajā gadījumā jautājums, vai licences izsniegšana attiecas uz vienu vai vairākiem projektiem vai pat uz dažādiem projektus koordinējošu plānu, drīkst palikt

⁸ — Izņemot redakcijas vācu un portugāļu valodā.

⁹ — Kas attiecas uz jēdzienu “plāns”, skat. arī ģenerālvokāta Fenelija 1999. gada 16. septembra secinājumus lietā C-256/98 Komisija/Francija, 2000. gada 6. aprīļa spriedums, *Recueil* 2000, I-2487., I-2489. lpp., 33. punkts.

¹⁰ — Un otrādi — jēdzienu “plāni un programmas” definīcija, kas atrodama 2.a pantā Eiropas Parlamenta un Padomes 2001. gada 27. jūnija Direktīvā 2001/42/EK par noteiktu plānu un programmu ietekmes uz vidi novērtējumu (OV L 197, 20. lpp.), neietver materiālu paskaidrojumu, taču ierobežo definīciju ar noteiktu lēmumpieņemšanas procedūru iznākumu.

neatbildēts. Attiecībā uz juridiskajām sekām tam nav nozīmes.

32. Tā kā gliemežu zveja veidā, kā tā tiek veikta šobrīd, ir veikta daudzus gadus, var rasties *šaubas* par plāna vai projekta pastāvēšanu. Tomēr ne jēdziens "plāns", ne jēdziens "projekts" neliedz katrā atsevišķā gadījumā pasākumu, kas regulāri tiek atjaunots, uzskatīt par atsevišķu plānu vai projektu.

33. Šķiet, ka arī Nīderlandes tiesību normas par pamatu izmanto šādu nostāju. Gliemežu zveju nevar veikt bez ikgadējas licences saņemšanas. Tāpēc tai ir vajadzīga kompetentās valsts iestādes atļauja. Tomēr procedūra plānu un projektu pieņemšanai izriet no Dabisko dzīvotņu direktīvas 6. panta 3. punkta. Neskatoties uz to, Dabisko dzīvotņu direktīvas 6. panta 3. punkta piemērošana nevar būt atkarīga tikai no tā, ka Nīderlande nav piešķirusi pastāvīgu licenci, bet gan ik gadu to atjauno. Ja nepieciešamība veikt ietekmes novērtējumu būtu atkarīga tikai no tā, vai attiecīgajai darbībai valsts tiesiskais regulējums paredz pastāvīgu licenci vai licenci, kas katru gadu atjaunojama, valsts iestādes būtu ieinteresētas attiecībā uz īpaši aizsargājamajām teritorijām izsniegt licences uz neierobežotu laika periodu, lai izvairītos no Dabisko dzīvotņu direktīvas 6. panta 3. punkta piemērošanas.

34. Tomēr šāda Dabisko dzīvotņu direktīvas 6. panta 3. punkta apiešana būtu *nesavienojama* ar Kopienas tiesībām. Tieši tāpat kā citas direktīvas, kas attiecas uz vidi, Dabisko dzīvotņu direktīva nosaka, ka noteikti pasākumi prasa valsts iestāžu atļauju¹¹. Likumdevējs šo jautājumu vēlāk paskaidrojis Direktīvā par ietekmes uz vidi novērtējumu¹².

35. Tā kā Dabisko dzīvotņu direktīva nenosaka, kādā veidā ir atļaujamas darbības, pirmām kārtām dalībvalstīm ir jāpieņem attiecīgās tiesību normas. Tomēr, paredzot prasības attiecībā uz licenču izsniegšanu, tām jāņem vērā iespēja, ka varētu tikt ietekmētas *Natura 2000* teritorijas. Pagaidu licences, kas regulāri *pārskatāmas*, ir īpaši piemērotas gadījumos, kad iespējamo ietekmi nav iespējams novērtēt sākotnējās licences piešķiršanas brīdī, bet kas toties ir atkarīgas no mainīgiem apstākļiem.

11 — Skat. 1991. gada 28. februāra spriedumu lietā C-360/87 Komisija/Itālija, *Recueil*, I-791. lpp., 31. punkts, un 2001. gada 14. jūnija spriedumu lietā C-230/00 Komisija/Belģija, *Recueil*, I-4591. lpp., 16. punkts, kuros Tiesa lēma, ka vārdos neizteikta piekrišana vai lūguma sniegt piekrišanu noraidīšana nav savienojama ar prasību veikt izvērtējumu, kas paredzēta vairākās citās direktīvās, kuras attiecas uz vidi.

12 — Skat. 2. panta 1. punktu Direktīvā par ietekmes uz vidi novērtējumu, kas tika pieņemts ar Direktīvu 97/11.

36. Gliemežu zveja Vadenzē šķiet tipisks tādas darbības piemērs, kad licence būtu pārskatāma katru gadu. Gliemežu pieejamība katru gadu ir mainīga atkarībā no laika apstākļiem. Pārlicieģas nozvejas iespējamību, šķiet, nevar izslēgt¹³. Ziemā gliemeži ir ļoti svarīga *somateria mollissima* un *haematopus ostralegus* barības daļa. Tāpēc ir nepieciešama vismaz ikgadēja apsaimniekošana, lai sabalansētu gliemežu krājumu izmantošanu un putniem nepieciešamo barības apjomu. Nīderlandes prakse, ik gadus atjaunojot licences gliemežu zvejai, izpilda Dabisko dzīvotņu direktīvas 6. panta 3. punktā paredzētās prasības.

37. Tomēr principā no dabas aizsardzības viedokļa nepieciešamā licences saņemšanas prasība nav nosacījums, lai tai pakļauto darbību uzskatītu par plānu vai projektu. Šādi apsvērumi ir nepieciešami tikai tad, ja, šādai prasībai nepastāvot, ir pamats pieņemt, ka darbība būtu klasificējama kā plāns vai projekts.

38. Bez tam tieši atkārtotu pasākumu gadījumā šāda jēdzienu "plāns" un "projekts" izpratne nerada nesamērīgu kaitējumu. Ja ietekme gadu no gada paliek nemainīga, nākamajā novērtējuma fāzē, atsaucoties uz novērtējumiem iepriekšējos gados, var viegli

izlemt, ka nav sagaidāma nozīmīga ietekme. Tomēr, ja šāda atsaukšanās nav iespējama tāpēc, ka ir mainījušies apstākļi, nevar izslēgt nepieciešamību veikt visaptverošu novērtējumu no jauna un tā ir pamatota.

39. Tāpēc uz pirmo jautājumu ir jāatbild, ka vārdi "plāns un projekts" Dabisko dzīvotņu direktīvas 6. panta 3. punktā aptver arī darbību, kas jau ir veikta daudzus gadus, bet kam principā licence tiek piešķirta katru gadu uz ierobežotu laika periodu.

40. Ievērojot šo secinājumu, nav jāapskata 1.b) jautājums, kurā tiek vaicāts, vai ko maina fakts, ka darbība paplašinās vai ka piekrišana rada paplašināšanās iespēju. Tomēr būtu jāatzīmē, ka pastāvošas darbības paplašināšanos, kas uzskatāma par plānu vai projektu, principā var uzskatīt par jaunu plānu vai jaunu projektu. Tāpēc šāda paplašināšanās būtu jānovērtē, lai pārliecinātos, vai tai varētu būt nozīmīga ietekme uz *Natura 2000* teritoriju, vai nu individuāli, vai kopā ar citiem plāniem vai projektiem (tostarp pastāvošajām darbībām). Nepieciešamības gadījumā būtu jāveic Dabisko dzīvotņu direktīvas 6. panta 3. un 4. punktā paredzētās turpmākās procedūras fāzes.

¹³ — To uzsver fakts, ka dabiskās gliemeņu dobes Nīderlandes Vadenzē ir acīmredzami samazinājušās.

B — Par 2. jautājumu: *Dabisko dzīvotņu direktīvas 6. panta 2. punkta un 6. panta 3. punkta savstarpējā saistība*

41. Otrais jautājums attiecas uz Dabisko dzīvotņu direktīvas 6. panta 2. punkta un 6. panta 3. punkta savstarpējo saistību. *Raad van State* vēlas noskaidrot, kā nošķiramas šīs divas normas un vai tās iespējams piemērot kumulatīvi. Tā piedāvā vairākas iespējas, kā tās varētu nošķirt, proti:

- 6. panta 2. punkts attiecas uz pastāvošu izmantošanu un 6. panta 3. punkts — uz jauniem plāniem vai projektiem,
- 6. panta 2. punkts attiecas uz apsaimniekošanas pasākumiem un 6. panta 3. punkts — uz citiem lēmumiem, vai arī
- 6. panta 3. punkts attiecas uz plāniem vai projektiem un 6. panta 2. punkts — uz citām darbībām.

1. Lietas dalībnieku izvirzītie argumenti

42. *Vogelbescherming* uzskata, ka šīs normas acīmredzami atšķiras, ņemot vērā to rakstu-

ru un piemērošanas jomu. 6. panta 3. punkts nosaka procedūru atļaujas sniegšanai projektam noteiktā laikā, savukārt 6. panta 2. punkts paredz pastāvīgu pienākumu veikt aktīvas darbības, lai novērstu teritoriju noplicināšanos.

43. Tā uzskata, ka *Raad van State* piedāvātās alternatīvās interpretācijas nav adekvātas. Pirmā alternatīva rada sarežģītus jautājumus attiecībā uz pastāvošo un jauno plānu vai projektu nošķiršanu. Otrā alternatīva neņem vērā to, ka administratīvie pasākumi var būt dažādu veidu un ka tie pirmām kārtām ietilpst 6. panta 1. punkta piemērošanas jomā. Bez tam ne visus teritorijas saglabāšanai nepieciešamos pasākumus var veikt, pamatojoties uz 6. panta 3. punktu. Trešā alternatīva ir pareiza, ciktāl tā pakļauj plānus un projektus 6. panta 3. punktam, taču netiek ņemts vērā tas, ka 6. panta 2. punkta piemērošana nedrīkst aprobežoties ar darbībām. Gluži pretēji, arī dabas attīstība varētu radīt pienākumu rīkoties saskaņā ar 6. panta 2. punktu.

44. *Vogelbescherming* un *Waddenvereniging* uzskata, ka abus punktus var piemērot tikai kumulatīvi, piemēram, ja — neskatoties uz attiecīgu novērtējumu — projektam, kas atļauts atbilstoši 3. punktam vēlāk ir neparedzēta nelabvēlīga ietekme uz teritoriju, kas

prasa veikt pasākumus saskaņā ar 2. punktu. Tomēr *Vogelbescherming* uzskata, ka saistībā ar piekrišanu atbilstoši 3. punktam nav jēgas vienlaicīgi piemērot arī 2. punktu.

norma attiecas uz plāniem un projektiem, savukārt 2. punkts attiecas uz vispārīgu pienākumu veikšanu, lai novērstu noplicināšanos un nozīmīgus traucējumus. 2. punkts attiecas uz darbībām, kam nav nepieciešama iepriekšēja piekrišana. Jebkurā gadījumā 3. punkts nav speciālā norma attiecībā uz 2. punktu.

45. *Niederlandes valdība* uzskata, ka abu tiesību normu mērķis ir saglabāt attiecīgās teritorijas, 2. punktam attiecoties uz visiem pasākumiem, bet 3. punktam — tikai uz jauniem plāniem un projektiem, kas varētu būtiski ietekmēt attiecīgās teritorijas. Attiecībā uz šādām teritorijām tieši paredzēts īpašs režīms, tomēr nav jēgas abas tiesību normas piemērot kumulatīvi.

2. Viedoklis

46. *PO Kokkelvisserij* būtībā atsaucas uz Komisijas komentāriem tās vadlinijās¹⁴. Attiecīgi tā secina, ka plāni vai projekti novērtējami saskaņā ar 3. punktu, bet citi pasākumi — saskaņā ar 2. punktu. Lai gan abas tiesību normas attiecas uz attiecīgo teritoriju aizsardzību, tās nevar piemērot kumulatīvi.

48. 6. panta 2. un 3. punkta piemērošanas jomas izriet no to vārdiskā formulējuma. 2. punkts attiecas uz noplicināšanos un traucējumiem, 3. punkts — uz plāniem un projektiem. Attiecīgi, nevar izslēgt abu piemērošanas jomu savstarpējas pārkļāšanās iespēju.

47. Visbeidzot Komisija uzskata, ka 3. punktam ir neatkarīga nozīme, ciktāl šī tiesību

49. Tomēr noteiktos gadījumos 3. punkts saistībā ar 4. punktu varētu ietvert obligātu speciālo normu attiecībā uz plāniem un projektiem, kas izslēgtu 6. panta 2. punkta piemērošanu. Tas nozīmētu, ka pēc piekrišanas sniegšanas atbilstoši 6. panta 3. vai 4. punktam plānus vai projektus vairs nevarētu pakļaut turpmākām prasībām ne-labvēlīgas ietekmes uz aizsargājamajām teritorijām dēļ.

¹⁴ — Minētas iepriekš 5. zemesvērtas piezīmē, 8., 30. un 64. lpp.

50. Spēcīgs arguments, kas iestājas pret Dabisko dzīvotņu direktīvas 6. panta 2. punkta piemērošanu plāniem vai projektiem, šķiet, izriet no 6. panta 4. punkta. Ja 6. panta 2. punkts būtu piemērojams plāniem un projektiem, kam sniegta piekrišana saskaņā ar šo normu, neskatoties uz nelabvēlīgo ietekmi uz aizsargājamām teritorijām, šādai izņēmuma veida piekrišanai praktiska rezultāta nebūtu. Dalībvalstīm principā ir pienākums novērst šādu plānu un projektu īstenošanu, jo to rezultāts būtu aizsargājamo teritoriju noplicināšanās. Tāpēc jāsecina, ka 6. panta 2. punktu šādos gadījumos piemērot nevar. Ja 6. panta 3. un 4. punkts tiktu interpretēts kā vienota sistēma plānu un projektu atļaušanai, būtu pamatoti izslēgt 6. panta 2. punkta piemērošanu arī gadījumā, kad sniegta piekrišana atbilstoši 6. panta 3. punktam.

51. Plānu un projektu iesniedzēji un kompetentās valsts iestādes baudītu daudz lielāku tiesisko drošību, ja plāniem un projektiem būtu piemērojams tikai Dabisko dzīvotņu direktīvas 6. panta 3. un 4. punkts. Jaunu plānu un projektu gadījumā galīga piekrišana nodrošinātu, ka apsvērumi attiecībā uz teritorijas aizsardzību vairs nevarētu ietekmēt attiecīgās sistēmas realizēšanu. Bez tam saskaņā ar 6. panta 3. punktu sniegtas iepriekšējas piekrišanas plāniem un projektiem pastāvēšana netiktu apšaubīta tāpēc, ka pastāvētu nelabvēlīga ietekme uz aizsargājamām teritorijām.

52. Tomēr šāda ekskluzīva Dabisko dzīvotņu direktīvas 6. panta 3. punkta piemērošana nav obligāta, ievērojot 6. panta vispārējo sistēmu. Jebkurā gadījumā parastā piekrišanas sniegšanas procedūra ar attiecīgo novērtējumu un piekrišanu atkāpes veidā atrodama dažādos punktos.

53. Bez tam pastāv būtiskas atšķirības starp plāniem un projektiem, kas atļauti saskaņā ar Dabisko dzīvotņu direktīvas 6. panta 3. punktu, un plāniem un projektiem, kas atļaujami vienīgi atkāpes veidā saskaņā ar tās 6. panta 4. punktu. Parasti piekrišanas sniegšana balstās uz pieņēmumu, ka plāns vai projekts nelabvēlīgi neietekmēs aizsargājamo teritoriju viengabalainību, savukārt atļauja atkāpes veidā prezumē, ka šāda nelabvēlīga ietekme radīsies.

54. Tāpēc, pat pabeidzot parasto piekrišanas procedūru atbilstoši Dabisko dzīvotņu direktīvas 6. panta 3. punktam, ir piemērojams 6. panta 2. punktā paredzētais vispārējais pienākums, lai novērstu noplicināšanos un nopietnus traucējumus, kas rastos, realizējot plānu vai projektu.

55. Tas atbilst Dabisko dzīvotņu direktīvas 6. panta 3. punkta īpašajām funkcijām salīdzinājumā ar 6. panta 2. punktu. 6. panta 3. punkts pirmām kārtām iedibina piekriša-

nas sniegšanas procedūru, kas izmanto iespēju novērtēt plāna vai projekta ietekmi, ņemot vērā attiecīgās aizsargājamās teritorijas aizsardzības mērķus, pirms tiem ir kāda nelabvēlīga ietekme uz šo teritoriju. Tomēr iepriekšēja pārbaude nav nesavienojama ar 6. panta 2. punktā paredzēto vispārējo noteikumu par aizsardzību.

56. Gadījumos, kad tiesību normu prasības ir izpildītas, proti, pēc piekrišanas procedūras atbilstoši Dabisko dzīvotņu direktīvas 6. panta 3. punktam, nav nepieciešami tālāki pasākumi saskaņā ar 6. panta 2. punktu. Ideāli atbilstošs novērtējums precīzi identificētu jebkāda veida nelabvēlīgu ietekmi, kas izpaustos vēlāk. Tādējādi piekrišana tiktu sniegta tikai tādā gadījumā, ja plāns vai projekts nelabvēlīgi neietekmētu attiecīgās teritorijas viengabalainību. Tam pastāvīgas aizsardzības līmeņa izpratnē būtu jāizslēdz iespējamo noplicināšanās vai iespējamo nozīmīgu traucējumu rašanos, ņemot vērā Direktīvas mērķus. Vienlaicīgi tiktu nodrošināta praktiskā Dabisko dzīvotņu direktīvas 6. panta 3. punktā paredzētās atļaujas efektivitāte, jo tajā tieši atļautās sekas nebūtu 6. panta 2. punkta pārkāpums.

57. Tomēr, ja, neskatoties uz veikto novērtējumu, atļauto projektu un plānu rezultātā notiktu noplicināšanās vai parādītos nopietni traucējumi, Dabisko dzīvotņu direktīvas

6. panta 2. punktam būtu praktiskas sekas. Šādā gadījumā attiecīgajai dalībvalstij būtu pienākums veikt nepieciešamos aizsardzības pasākumus, neskatoties uz to, ka dota piekrišana.

58. Šis pienākums ir pamatots, jo pretējā gadījumā *Natura 2000* teritorijās uz visiem laikiem varētu zust dzīvotnes un sugas. Tāpat — vismaz attiecībā uz jauniem plāniem un projektiem — to attaisno arī fakts, ka šādos gadījumos dalībvalstis attiecībā uz paredzētā pasākuma ietekmi ir pieņēmušas vai nu nepienācīgu novērtējumu, vai arī neskaidrību no zinātnes viedokļa. Tomēr nav arī pieņemams, ka dzīvotņu teritorijas un sugas samazinātos vecu plānu vai projektu rezultātā, kam Dabisko dzīvotņu direktīvas 6. panta 3. punkts nebija piemērojams *ratione temporis*.

59. Turpmāka Dabisko dzīvotņu direktīvas 6. panta 2. punkta piemērošana plāniem un projektiem atbilstu arī Tiesas spriedumam lietā C-117/00¹⁵. Šajā lietā tā konstatēja, ka Īrija nav izpildījusi tai ar Dabisko dzīvotņu direktīvas 6. panta 2. punktu uzlikto pienākumus attiecībā uz *Owenduff-Nephin Beg Complex*. Lieta attiecās uz ganību pārmērīgu izmantošanu, kā rezultātā iestājās erozija un

15 — 2002. gada 13. jūnija spriedums Komisija/Irija, *Recueil*, I-5335. lpp., 22. un tam sekojošie punkti.

viršāja atkāpšanās, kā arī uz skuju koku stādīšanu. Šajā kontekstā Tiesa neizskatīja jautājumu par to, vai pastāvēja plāni vai projekti, kas prasīja Dabisko dzīvotņu direktīvas 6. panta 3. punkta piemērošanu un, iespējams, izslēdza 6. panta 2. punkta piemērošanu.

60. Attiecīgi uz otro jautājumu ir jāatbild, ka Dabisko dzīvotņu direktīvas 6. panta 3. punkts paredz procedūru tādu plānu un projektu atļaušanai, kuri neietekmē aizsargājamo teritoriju viengabalainību, savukārt tās 6. panta 2. punkts paredz pastāvīgus pienākumus, kas nav saistīti ar plānu vai projektu atļaušanu, lai novērstu noplicināšanos un traucējumus, kas varētu būt nozīmīgi, ievērojot Direktīvas mērķus.

C — *Par trešo jautājumu: nozīmīgas nelabvēlīgas ietekmes iespējamība*

61. Ar savu trešo jautājumu *Raad van State* vēlas precizēt divus nosacījumus pienācīga novērtējuma veikšanai atbilstoši Dabisko dzīvotņu direktīvas 6. panta 3. punkta pir-

majam teikumam. Pirmkārt, tā vaicā, kādas prasības izvirzāmas nozīmīgas nelabvēlīgas ietekmes *iespējamībai*, un, otrkārt — kad ir uzskatāms, ka iespējamā nelabvēlīgā ietekme ir *nozīmīga*.

62. Vispirms būtu jānorāda, ka nozīmīgas nelabvēlīgas ietekmes iespējamība pirmām kārtām ir dabas aizsardzības jautājums, uz kuru atbilde sniedzama, ņemot vērā katra atsevišķa gadījuma apstākļus. Tomēr Tiesa var sniegt vadlīnijas.

1) Nelabvēlīgas ietekmes iespējamība

a) Lietas dalībnieku izvirzītie argumenti

63. *Waddenvereniging* uzskata, ka ikreiz, kad nav iespējams acīmredzami izslēgt nozīmīgas nelabvēlīgas ietekmes iestāšanos, vienmēr ir jāveic attiecīgais novērtējums.

64. *Vogelbescherming* noraida ideju ierobežot attiecīgā novērtējuma veikšanu ar gadījumiem, kuros pastāv pietiekama iespējamība, ka nozīmīgā ietekme iestāsies. Tieši

otrādi — pietiek ar to, ka šāda ietekme varētu iestāties. Nelabvēlīgās ietekmes iespējamību var novērtēt vienīgi tad, kad ir veikts attiecīgais novērtējums.

65. *Vogelbescherming* izprot *Raad van State* uzdoto jautājumu tā, ka tas vaicā, vai iespēju veikt pasākumus, lai samazinātu kaitējumu, varētu ņemt vērā jau šajā Dabisko dzīvotņu direktīvas 6. panta 3. punkta piemērošanas fāzē. Taču šādus pasākumus iedarbīgi iespējams veikt vienīgi uz atbilstoša novērtējuma pamata. Šajā gadījumā jautājumi, kas uzdoti saistībā ar izpēti, kuru šobrīd veic valdība, jau rāda, ka gliemežu nozvejai, visticamāk, būs nozīmīga ietekme.

66. Komisija uzskata, ka papildus plāna vai projekta vispārīgai spējai nelabvēlīgi ietekmēt teritoriju nozīmīgas nelabvēlīgas ietekmes iestāšanās iespējamībai jābūt pietiekoši iespējamai. Tas izvērtējams sākotnējā novērtējumā. Atbilstoši piesardzības principam, lai iestātos pienākums veikt attiecīgo novērtējumu, pietiek ar to, ka pastāv šaubas, vai šāda ietekme noteikti neiestāsies.

67. Nīderlandes valdība uzskata, ka attiecīgais novērtējums ir nepieciešams vienīgi tad, ja nozīmīga nelabvēlīga ietekme ir pietiekoši iespējama. Tas izvērtējams sākotnējā novērtējumā.

68. Arī *PO Kokkelvisserij* uzskata, ka attiecīgais novērtējums ir nepieciešams vienīgi gadījumos, kad iespējams pieņemt, ka plānam vai projektam būs nozīmīga nelabvēlīga ietekme.

b) Viedoklis

69. Kas attiecas uz to, kāda ir nelabvēlīgās ietekmes iestāšanās iespējamība, dažādu valodu redakcijas nav viennozīmīgas. Vācu valodas redakcija šķiet visplašākā, jo tajā lietota vēlējuma izteiksme "*könnte*" ('varētu'). Tas norāda, ka vērā ņemamais kritērijs ir vienkārša nelabvēlīgas ietekmes iespējamība. No otras puses, angļu valodas redakcija, iespējams, izmanto visšaurāko no jēdzieniem, proti, "*likely*" ('ir tendence'), kas liek domāt par augstu iespējamību. Šķiet, ka pārējo valodu redakcijas atrodas kaut kur starp šiem diviem pretmetiem. Tāpēc, atbilstoši vārdiskajam formulējumam, nav nepieciešams, lai nelabvēlīga ietekme noteikti iestātos, taču nav skaidrs, cik lielai jābūt iespējamībai.

70. Tā kā parastā piekrišanas procedūra iecerēta, lai novērstu to, ka plāni vai projekti ietekmē aizsargājamās teritorijas, prasības, kas saistītas ar nelabvēlīgas ietekmes iespējamību, nedrīkst būt pārāk stingras. Ja attiecīgā novērtējuma iespējamība tiktu izslēgta attiecībā uz plāniem un projektiem, kam, piemēram, ir tikai 10 % liela nozīmīgas nelabvēlīgas ietekmes iestāšanās iespējamība, no statistikas viedokļa raugoties, katram desmitajam pasākumam zem šīs robežas

būtu būtiska ietekme. Tomēr visiem šiem pasākumiem varētu dot piekrišanu bez tālākiem ierobežojumiem. Attiecīgi šāds īpašs iespējamības kritērijs izraisītu bažas, ka *Natura 2000* lēnām pasliktinātos. Bez tam attiecīgais novērtējums ir iecerēts, tieši lai palīdzētu noskaidrot nelabvēlīgas ietekmes iespējamību. Ja noteiktas nelabvēlīgas ietekmes iespējamība nav skaidra, tas vairāk runā par labu attiecīgā novērtējuma veikšanai, nevis iestājas pret to.

71. Principā iespēju novērst vai samazināt nelabvēlīgu ietekmi nevajadzētu ņemt vērā, lemjot, vai nepieciešams attiecīgais novērtējums. Šķiet apšaubāms, ka šādus pasākumus varētu veikt ar pietiekamu precizitāti, nepastāvot īpašā novērtējuma zinātniskajam pamatojumam.

72. No otras puses, būtu nesamērīgi uzskatīt visa veida iedomājamo nelabvēlīgo ietekmi kā pamatu attiecīgā novērtējuma veikšanai. Nelabvēlīgu ietekmi, kas nav acīmredzama, ievērojot teritorijas aizsardzības mērķus, var neņemt vērā. Tomēr to var novērtēt un izlemt vienīgi katrā atsevišķā gadījumā.

73. Šajā sakarā par kritēriju izmantojams tas, vai pastāv pamatotas bažas par iespējami nozīmīgas nelabvēlīgas ietekmes iestāšanos. Novērtējot šaubas, no vienas puses, vērā

jāņem kaitējuma iespējamība un, no otras puses, arī šāda kaitējuma apmērs un raksturs. Tāpēc principā lielāks uzsvars liekams uz bažām par to, ka nepastāv neatgriezeniska ietekme vai ietekme uz īpaši retām dzīvotnēm vai sugām nekā bažām par to, ka pastāv atgriezeniska vai pārejoša ietekme vai ietekme uz salīdzinoši parastām sugām vai dzīvotnēm.

74. Tāpēc attiecīgais novērtējums ir nepieciešams vienmēr, kad pastāv saprātīgas bažas par būtiskas nelabvēlīgas ietekmes neiestāšanos.

2) Nozīmīgums

a) Lietas dalībnieku izvirzītie argumenti

75. *Waddenvereniging* ierosina dažādus kritērijus nozīmīguma novērtēšanai. Vadlīnijas varētu sniegt līdzīgu pasākumu ietekme uz citām teritorijām un populācijas attīstību, šajā gadījumā — *somateria mollissima*. Teritorijas un projekta apjomu nevar ņemt vērā, jo pretējā gadījumā aizsargājamo teritoriju daļas praksē varētu zaudēt savu aizsargājamās teritorijas statusu.

76. *Vogelbescherming* ierosina izmantot šādus novērtējuma posmus:
- tās neatgriezeniski iznīcinātu būtisku ekosistēmas sastāvdaļu, kas raksturo teritoriju un ir būtiska tās viengabalainībai vai tās nozīmīgumam *Natura 2000* kopumā.
 - Vai ir iespējama nelabvēlīga ietekme?
 - Vai teritorijas, uz kurām attiecas plāns vai projekts, pārklājas ar teritorijām, kurās ir dabiskās dzīvotnes vai sugas?
 - Ja uz abiem jautājumiem sniedzama apstiprinoša atbilde, ir jāizvērtē, vai pastāv kaut vismazākais nelabvēlīgas ietekmes risks attiecīgās teritorijas viengabalainībai.
77. Komisija aicina izmantot objektīvu interpretāciju, kuras izmantošanas ietvaros tomēr jāvadās pēc attiecīgās teritorijas īpašajām iezīmēm. Nelabvēlīgām sekām jo īpaši ir nozīme, ja
- tās aizsardzības mērķu īstenošanu padara neiespējamu vai maz ticamu vai
78. Arī Nīderlandes valdība vēlētos izvairīties no patvaļīga vai pavirša nozīmīguma novērtējuma un sagaida, ka vērā tiks ņemtas ne vien attiecīgās teritorijas iezīmes, bet arī kumulatīva ietekme saistībā ar citiem plāniem vai projektiem.
79. *PO Kokkelvisserij* atsaucas uz Komisijas vadlinijām¹⁶ un nelabvēlīgo ietekmi, kas bija sprieduma attiecībā uz Santanas [*Santoña*] plāvām priekšmets¹⁷. Saskaņā ar šo spriedumu, ietekmei jābūt ievērojamai, salīdzinoši nopietnai, neatjaunojamai vai grūti atjaunojamai. Ievērojot ietekmes uz vidi novērtējumu sarežģītību, tā noraida ideju par izsmelošu kritēriju uzskaitījumu. Tomēr tā uzskata, ka katrā atsevišķā gadījumā ir jāņem vērā teritorijas raksturs un apjoms, kā arī plāna vai projekta faktiskā un paredzamā ietekme, it īpaši tas, vai šī ietekme ir pastāvīga vai pārejoša, vai arī no tās iespējams izvairīties dabiskā ceļā. Vērā jāņem arī teritorijas aizsardzības mērķi un citas vides iezīmes vai sekas.

16 — Minētas iepriekš 5. zemsivtras piezīmē, 4.4.1. punkts, 36. un turpmākās lpp.

17 — 1993. gada 2. augusta spriedums lietā C-355/90 Komisija/Spānija, *Recueil*, I-4221. lpp.

b) Viedoklis

80. Ierobežojot attiecīgā novērtējuma sniegšanu ar tiem plāniem un projektiem, kuriem ir sagaidāma nozīmīga ietekme, tiek novērsti nevajadzīgi attiecīgie novērtējumi. Šis nosacījums ir aptuveni izvērtējams sākotnējā novērtējuma ietvaros, neveicot īsto attiecīgo novērtējumu.

81. Vārds “nozīmīgs” apraksta salīdzinājuma parametru, šajā gadījumā — saistību starp noteiktu nelabvēlīgu ietekmi un aizsargājamo teritoriju. Aizsargājama teritorija tiek definēta, vadoties pēc tās aizsardzības mērķiem. Nelabvēlīgas ietekmes nopietnība ir redzama no iespējamā kaitējuma apjoma un rakstura. Šajā sakarā nozīme ir ne vien iespējai labot vai mazināt ietekmi, bet arī attiecīgo dabisko dzīvotņu vai sugu retumam.

82. No lietas dalībniekiem vienīgi Komisija mēģina precīzāk noteikt ietekmes nozīmīguma sliekšni. Tomēr tās piedāvātie kritēriji — aizsardzības mērķu nerealizēšana vai būtisku teritorijas sastāvdaļu bojāeja — ir ļoti augstas prasības.

83. Tiesas sēdes laikā *Vogelbescherming* un *Waddenvereniging* pareizi norādīja, ka šis kritērijs neatspoguļo Tiesas judikatūru, jo

īpaši judikatūru attiecībā uz Putnu direktīvu. No sprieduma lietā *Leybucht* izriet, ka ikviena īpaši aizsargājamās teritorijas samazināšanās, piemēram, būvējot ceļu¹⁸, ir vismaz pielīdzināma nozīmīgai nelabvēlīgai ietekmei¹⁹. Spriedumā par Santanas [*Santoña*] pļavām Tiesa arī atzina, ka jūras izmantošanas sistēmai²⁰ un notekūdeņu novadīšanai²¹ ir nozīmīga nelabvēlīga ietekme, neņemot vērā kumulatīvo iespaidu. Tomēr nevar pieņemt, ka šīs darbības pašas par sevi varētu sagraut attiecīgās īpaši aizsargājamās teritorijas aizsardzības mērķus vai iznīcināt būtisku tās sastāvdaļu.

84. Tomēr man ir jāpiekrīt Komisijai, ciktāl tā atsaucas uz teritorijas aizsardzības mērķiem. Šie mērķi parāda tās nozīmi *Natura 2000* ietvaros. Tāpēc visiem šiem mērķiem ir nozīme attiecībā uz tiklu. Ja plānu vai projektu nelabvēlīgo ietekmi pieņemtu tāpēc, ka tā vienīgi padara šo mērķu sasniegšanu grūtāku, bet ne iespējamu vai mazticamu, tas izraisītu sugu skaita un dabisko dzīvotņu,

18 — Iepriekš 17. zemsvitras piezīmē minētais spriedums lietā *Santoña*, 36. punkts.

19 — 1991. gada 28. februāra spriedums lietā C-57/89 Komisija/Vācija, *Recueil*, I-883. lpp., 20. un tam sekojošie punkti.

20 — Iepriekš 17. zemsvitras piezīmē minētais spriedums lietā *Santoña*, 44. un 46. punkts. Skat. arī 1999. gada 25. novembra spriedumu lietā C-96/98 Komisija/Francija (*Poitou*), *Recueil*, I-8531. lpp., 39. punkts.

21 — Iepriekš 17. zemsvitras piezīmē minētais spriedums lietā *Santoña*, 52. un tam sekojošie punkti.

uz kurām attiecas *Natura 2000*, eroziju. Nebūtu pat iespējams daudz maz precīzi paredzēt erozijas apjomu, jo netiktu veikts attiecīgais novērtējums. Šie zaudējumi netiktu kompensēti, jo nebūtu piemērojams Dabisko dzīvotņu direktīvas 6. panta 4. punkts.

nepieciešami, lai izņemtu, vai izskatāmajā lietā kompetentās valsts iestādes veica pienācīgu novērtējumu un izdarīja nepieciešamos secinājumus un vai veica attiecīgos pasākumus, lai novērstu noplicināšanos un traucējumus.

85. Tādējādi principā jebkāda nelabvēlīga ietekme uz aizsardzības mērķiem ir jāuzskata par nozīmīgu nelabvēlīgu ietekmi attiecīgās teritorijas viengabalainībai. Vienīgi ietekme, kas neietekmē aizsardzības mērķus, nav nozīmīga Dabisko dzīvotņu direktīvas 6. panta 3. punkta ietvaros.

86. Uz šo trešā jautājuma daļu tāpēc ir jāatbild, ka jebkāda ietekme uz aizsardzības mērķiem būtiski ietekmē attiecīgo teritoriju.

1) Attiecīgais novērtējums

88. Kas attiecas uz attiecīgo novērtējumu, ceturtais jautājums skar, no vienas puses, vispārīgi prasību novērtējumu un, no otras puses, konkrēti to, vai ir pamatoti atteikt licenci gliemežu zvejai vienīgi tad, ja pastāv "acīmredzamas šaubas" par to, ka neradīsies nozīmīga nelabvēlīga ietekme. Šajā sakarā *Raad van State* jautā, vai ir jāievēro piesardzības princips.

a) Lietas dalībnieku izvirzītie argumenti

D — 4. jautājums: attiecīgais novērtējums un atbilstošie soļi

i) Ievada piezīmes

87. Ar savu ceturto jautājumu *Raad van State* vēlas saņemt paskaidrojumus, kas

89. *PO Kokkelvisserij* ierosina prasības attiecīgajam novērtējumam atvasināt no Dabisko

dzīvotņu direktīvas 2. panta 2. un 3. punkta, kas paredz, no vienas puses, ka dabiskās dzīvotnes un savvaļas faunas un floras sugas ar Kopienas mēroga nozīmi ir saglabājami vai atjaunojami labvēlīgā aizsardzības statusā, bet, no otras puses, ir jāņem vērā ekonomiskās, sociālās un kultūras prasības, kā arī reģionālās un vietējās īpatnības.

3. punkts paši par sevi pietiekoši precīzi izsaka piesardzības principu un tāpēc atsauci uz EKL 174. panta 2. punktu padara nevajadzīgu.

iii) Šaubas par nelabvēlīgas ietekmes pastāvēšanu

90. Pārējie lietas dalībnieki piekrīt, ka pienācīgam novērtējumam ir jāattiecas uz plānu vai projektu ietekmi uz attiecīgās teritorijas aizsardzības mērķiem. Šajā sakarā tie piedāvā paņēmienus ar atšķirīgu detalizācijas pakāpi.

92. Komisija atsaucas uz Dabisko dzīvotņu direktīvas 6. panta 3. punkta otrā teikuma redakcijām angļu un franču valodā, kur paredzēts, ka kompetentajām valsts iestādēm ir jāpārlicinās, ka netiks nelabvēlīgi ietekmēta attiecīgās teritorijas viengabalainība. Tāpat kā *Vogelbescherming* un *Waddenvereniging* Komisija līdz ar to secina, ka nedrīkst būt šaubas par to, ka šāda nelabvēlīga ietekme nav sagaidāma.

ii) Piesardzības princips

91. *Waddenvereniging*, Komisija, Nīderlandes valdība un *PO Kokkelvisserij* uzskata, ka, interpretējot Dabisko dzīvotņu direktīvas 6. panta 2. un 3. punktu, vērā jāņem EKL 174. panta 2. punktā paredzētais piesardzības princips. *Vogelbescherming* uzskata, ka Dabisko dzīvotņu direktīvas 6. panta 2. un

93. Nīderlandes valdība uzskata, ka kritērijs saistībā ar acīmredzamām šaubām ir jāattiecinā uz Dabisko dzīvotņu direktīvas 6. panta 2. un 3. punktu. Piemērojot 6. panta 3. punkta pirmo teikumu, lai būtu nepieciešams pienācīgs novērtējums, ir jāpastāv acīmredzamām šaubām. 6. panta 3. punkta otrā teikuma ietvaros, piekrišanai jābūt iespējama, ja nepastāv pilnīga, taču pastāv augsta pārlicība, ka var izslēgt nelabvēlīgas ietekmes pastāvēšanu. Attiecīgi piekrišanu plānam vai projektam var liegt vienīgi tad, ja acīmredzamas šaubas saglabājas pēc tam, kad veikts pienācīgs novērtējums.

94. *PO Kokkelvisserij* uzskata, ka piesardzības princips tiktu interpretēts pārāk plaši, ja piekrišana būtu liedzama jebkādu šaubu par iespējamu nelabvēlīgas ietekmes neiestāšanās gadījumā. Vienlaicīgi attiecībā uz samērīguma principu tā ierosina, ka tad, ja pastāv neskaidrība no zinātnes viedokļa, jāveic atbilstoši pasākumi, kas parasti nevar izslēgt visus riskus.

96. Vairumā valodu, kā arī preambulas desmitajā apsvērumā vācu valodā, tieši ir prasīts *pienācīgs* novērtējums. Kā jo īpaši pareizi norādījusi Komisija, arī no Dabisko dzīvotņu direktīvas 6. panta 3. punkta vārdiskā formulējuma izriet, ka pirms piekrišanas plānam vai projektam veicams pienācīgs novērtējums un ka tajā jāņem vērā kumulatīvā ietekme saistībā ar citiem plāniem vai projektiem.

b) Viedoklis

i) Pienācīgs novērtējums

95. Vispirms ir jānorāda, ka Dabisko dzīvotņu direktīva neparedz paņēmienus pienācīga novērtējuma veikšanai. Šajā sakarā varētu palīdzēt atsauce uz atbilstošajiem Komisijas dokumentiem²², kaut arī tie juridiski nav saistoši. Tiesa nevar abstraktā veidā radīt konkrētu paņēmieni pienācīga novērtējuma veikšanai. Tomēr ir iespējams no Direktīvas atvasināt noteiktus ietvara nosacījumus.

97. Šajā novērtējumā obligāti jāsalīdzina visa veida plāna vai projekta nelabvēlīgā ietekme uz teritorijas aizsardzības mērķiem. Šajā sakarā ir jānosaka gan nelabvēlīgā ietekme, gan aizsardzības mērķi. Aizsardzības mērķus var noteikt, ņemot vērā teritorijā pastāvošo situāciju. Tomēr nereti būs grūti izsmeltoši ņemt vērā visa veida nelabvēlīgo ietekmi. Daudzās jomās pastāv nozīmīga neskaidrība no zinātniskā viedokļa attiecībā uz cēloni un ietekmi. Ja nav iespējams iegūt skaidrību pat pēc visu zinātnes paņēmienu un avotu izsmelšanas, rezultātā būs jādarbojas ar prognozēm un aptuveniem aprēķiniem. Tie ir jāidentificē un jāpamato.

22 — Skat. piemēram, 5. zemsvītras piezīmē minētās Vadlīnijas un dokumentu ar virsrakstu "Novērtēšana plāniem un projektiem, kuri nozīmīgi ietekmē *Natura 2000* teritorijas, metodoloģiskas vadlīnijas par Dabisko dzīvotņu direktīvas 92/43/EEK 6. panta 3. un 4. punktu", 2001. gada novembris.

98. Pēc pienācīga novērtējuma ir jāpieņem pamatots lēmums par to, vai tiks nelabvēlīgi

ietekmēta attiecīgās teritorijas viengabalainība. Šajā sakarā ir jāuzskaita teritorijas, kurās nav iespējams skaidri noteikt nelabvēlīgas ietekmes iestāšanos vai neiestāšanos, kā arī no tā izdarāmos secinājumus.

ii) Piesardzības principa vērā ņemšana un pieļaujamās šaubas attiecībā uz piekrišanu plāniem un projektiem

99. Kas attiecas uz lēmumu par piekrišanu, Dabisko dzīvotņu direktīvas 6. panta 3. punktā otrais teikums vācu valodas redakcijā paredz, ka šāds lēmums ir jāpieņem vienīgi tad, ja, ņemot vērā novērtējuma secinājumus par sekām teritorijā, kompetentās valsts iestādes ir noskaidrojušas, ka tas nelabvēlīgi neietekmēs attiecīgās teritorijas viengabalainību. Kā pareizi uzsver Komisija, pārējo valodu redakcijas prasa vairāk kā tikai “noskaidrošanu”, paredzot, ka kompetentajām valsts iestādēm par to jāpārliedzinās. Tāpēc ir jāsecina, ka noskaidrošana, kas nepieciešama piekrišanai vācu valodas redakcijā, ir iespējama tikai tad, ja, ņemot vērā ietekmes uz teritoriju novērtējuma secinājumus, kompetentās valsts iestādes ir pārliecinātas, ka tas nelabvēlīgi neietekmēs attiecīgās teritorijas viengabalainību²³. Tāpēc attiecībā uz lēmumu izšķirošais apstāklis ir nevis tas, vai ir iespējams pierādīt šādu nelabvēlīgu

ietekmi, bet — gluži otrādi — ka iestādes, kas sniedz piekrišanu, noskaidro, ka šādas ietekmes nebūs.

100. Šī norma konkrētizē piesardzības principu, kas paredzēts EKL 174. panta 2. punktā saistībā ar aizsargājamām teritorijām, uz kurām attiecas *Natura 2000*. Piesardzības princips Kopienas tiesībās nav definēts. Judikatūrā tas tiek apskatīts galvenokārt attiecībā uz to, vai iespējams veikt aizsardzības pasākumus, pastāvot neskaidrībai par to, vai un kādā apmērā pastāv riski, negaidot, līdz šie riski un to nopietnība atklājas pilnībā²⁴. Tāpēc izšķirošais apstāklis ir neskaidrība no zinātniskā viedokļa par attiecīgo risku pastāvēšanu²⁵. Tomēr katrā atsevišķā gadījumā darbībām, kas saistās ar aizsardzības pasākumiem, jābūt samērīgām ar risku. Šajā sakarā Komisija savā paziņojumā par piesardzības principu secina, ka sabiedrībai “pieņemama” riska līmeņa noteikšana ir ar augstu politisko atbildību saistīts lēmums²⁶. Šādu atbildību var īstenot vienīgi tad, ja neskaidrība no zinātniskā viedokļa pirms

23 — Šajā sakarā skat. arī ģenerālvokāta Ležē [*Léger*] 2003. gada 6. novembra secinājumus lietā C-209/02 Komisija/Austrija (Voršahas [Wörtschach] golfa laukums), 2004. gada 29. janvāra spriedums lietā C-209/02, *Recueil*, I-1211. lpp. 40. un tam sekojošie punkti. Secinājumu redakcija vācu valodā attiecībā uz 30. punktu balstās uz uzskaitītajām atšķirībām starp Direktīvas redakciju vācu valodā un tās redakciju citās valodās.

24 — 1998. gada 5. maija spriedumi lietās C-157/96 *National Farmers' Union u. c.*, *Recueil*, I-2211. lpp., 63. punkts, un C-180/96 Apvienotā Karaliste/Komisija, *Recueil*, I-2265, 99. punkts un 2003. gada 9. septembra spriedums lietā C-236/01 *Montesanto Agricoltura Italia*, *Recueil*, I-8105. lpp., 111. punkts.

25 — Piemēram, Sestās trīspusējās valdību sanāksmes par Vadenzē aizsardzību ministru deklarācija (Ešberga [*Esbjerg*], 1991. gada 13. novembris) piesardzības principu definēja šādi: “veikt pasākumus, lai novērstu darbības, kurām, kā tiek pieņemts, ir nozīmīga kaitīga ietekme uz vidi, pat ja nav pietiekošu zinātnisku pierādījumu cēloniskajai saiknei starp darbībām un to ietekmi”.

26 — Komisijas 2000. gada 2. februāra Paziņojums par piesardzības principu (COM/2000/1), 5.2.1. punkts.

lēmuma pieņemšanas ir samazināta līdz minimumam, izmantojot vislabākos pieejamos zinātnes paņēmienus.

101. Attiecīgi, Tiesas nolēmumi neattiecas uz piesardzības principa "neievērošanu" abstraktā veidā, bet gan uz to, kā piemērojamas tiesību normas, ar ko piesardzības princips precizēts noteiktās jomās²⁷. No vienas puses, šīs normas parasti paredz visaptverošu zinātnisku novērtējumu un, no otras puses, nosaka pieņemamo riska līmeni, kas turpina pastāvēt pēc šī novērtējuma, proti, attiecīgo valsts iestāžu rīcības brīvības robežas.

102. Dabisko dzīvotņu direktīvas 6. panta 3. punkts ir šāda veida norma. Lai novērstu plānu un projektu nelabvēlīgu ietekmi uz *Natura 2000* teritoriju viengabalainību, vispirms ir paredzēts izmantot labākos pieejamos zinātniskos paņēmienus. To veic, izmantojot sākotnējo novērtējumu tam, vai ir paredzama nozīmīga ietekme, un tad, ja nepieciešams, lai tiktu īstenots pienācīgs novērtējums. Riska līmenis teritorijai, kas ir pieņemams pēc šī izvērtējuma, ir paredzēts 6. panta 3. punkta otrajā teikumā. Saskaņā ar šo normu, iestāde piekrišanu var dot tikai tad, ja ir skaidrs, ka attiecīgās teritorijas viengabalainība netiks nelabvēlīgi ietekmēta.

Sekojoši, atlikušie riski nedrīkst radīt bažas par drošību.

103. Tomēr *PO Kokkelvisserij* minētais samērīguma princips var iestāties pret prasību, nodrošināt pārliecību par to, ka attiecīgās teritorijas viengabalainība netiks nelabvēlīgi ietekmēta, pirms iestāde sniedz piekrišanu plānam vai projektam.

104. Saskaņā ar pastāvīgo judikatūru samērīguma princips ir viens no Kopienas tiesību vispārējiem principiem. Pasākums ir samērīgs vienīgi tad, ja tas ir gan atbilstošs, gan nepieciešams un nav nesamērīgs ar izvirzīto mērķi²⁸. Šis princips ir jāņem vērā, interpretējot Kopienas tiesību normas²⁹.

105. Sliekšnis piekrišanas sniegšanai, kas paredzēts Dabisko dzīvotņu direktīvas 6. panta 3. punkta otrajā teikumā, var novērst nelabvēlīgu ietekmi uz teritorijām. Nav acīmredzamu, mazāk stingru pasākumu, kas sniegtu līdzvērtīgu pārliecību par šī mērķa sasniegšanu. Šaubas varētu pastāvēt vienīgi

27 — Skat. 2000. gada 21. marta spriedumu lietā C-6/99 *Greenpeace France u. c.*, *Recueil*, I-1651. lpp., 44. un tam sekojošie punkti, un iepriekš 24. zemsviras piezīmē minēto spriedumu lietā *Monsanto*, I 112. un tam sekojošie punkti, kas abi attiecas uz tiesībām nodarboties ar ģēnu inženieriju.

28 — Skat., piemēram, 1997. gada 13. maija spriedumu lietā C-233/94 *Vācija/Parlaments un Padome*, *Recueil*, I-2405. lpp., 54. punkts, 1998. gada 2. aprīļa spriedumu lietā C-127/95 *Nordbrook Laboratories*, *Recueil*, I-1531. lpp., 89. punkts, un 2002. gada 12. marta spriedumu apvienotajās lietās C-27/00 un C-122/00 *Omega Air u. c.*, *Recueil*, I-2569. lpp., 62. punkts.

29 — 1989. gada 18. oktobra spriedums lietā 374/87 *Orkem/ Komisija*, *Recueil*, 3283. lpp., 28. punkts.

samērīgumu starp kritērijiem atļaujas sniegšanai un ar to nodrošināmo teritorijas aizsardzību.

informācijas novērtēšanas, kas jo īpaši ir minēta attiecīgajā novērtējumā. Šī novērtējuma secinājumi pēc rakstura obligāti ir subjektīvi. Tāpēc kompetentās valsts iestādes var būt pārliecinātas, ka nelabvēlīgā ietekme neiestāsies, kaut arī, objektīvi novērtējot, pilnīgas pārliecības par to nav.

106. Tomēr nesamērīgi rezultāti saistībā ar piekrišanu atkāpes veidā ir jānovērs saskaņā ar Dabisko dzīvotņu direktīvas 6. panta 4. punktu. Saskaņā ar šo normu plāniem vai projektiem izņēmuma veidā var sniegt piekrišanu, neskatoties uz negatīvu ietekmes uz teritoriju novērtējumu, ja pastāv īpaši, ar sabiedrības interesēm saistīti iemesli, nepastāv alternatīvi risinājumi un ir veikti visi nepieciešamie kompensācijas pasākumi, lai nodrošinātu vispārējo atbilstību *Natura 2000*. Tādējādi Dabisko dzīvotņu direktīvas 6. panta 3. un 4. punktā pats Kopienas likumdevējs paredz samērīgumu starp dabas aizsardzību un citām interesēm. Attiecīgi, nav konstatējama samērīguma principa neievērošana.

108. Šādi novērtējuma secinājumi pārliecinoši ir vienīgi tad, ja iestādes, kuras pieņem lēmumu, vismaz ir pārliecinātas, ka nepastāv pamatotas šaubas par to, ka nelabvēlīga ietekme uz attiecīgās teritorijas viengabalainību neiestāsies. Līdzīgi kā Dabisko dzīvotņu direktīvas 6. panta 3. punkta pirmajā teikumā paredzētā sākotnējā novērtējuma gadījumā, lai novērtētu, vai ir iespējama nozīmīga nelabvēlīga ietekme uz attiecīgo teritoriju, tāpat ir jāņem vērā gan iespēja, ka tiks nodarīts kaitējums, gan sagaidāmā kaitējuma apmērs un raksturs³⁰. Nozīmīgi var būt arī pasākumi kaitējumu samazināšanai un novēršanai. Tieši pastāvot neskaidrībai no zinātniskā viedokļa, ir iespējams iegūt vairāk informācijas par nelabvēlīgu ietekmi, izmantojot zinātniskus novērtējumus, un attiecīgi virzīt plānu vai projektu īstenošanu.

107. Tomēr nepieciešamā pārliecība nav interpretējama tādējādi, ka tā nozīmē pilnīgu pārliecību, jo to ir gandrīz neiespējami sasniegt. Tā vietā no Dabisko dzīvotņu direktīvas 6. panta 3. punkta otrā teikuma izriet, ka kompetentajām valsts iestādēm ir jāpieņem lēmums pēc visas vērā ņemamās

109. Jebkurā gadījumā izšķirošie apsvērumi ir jāiekļauj atļaujā. Tie var tikt pārskatīti

30 — Skat. iepriekš 73. punktu.

vismaz tiktāl, cik pārsniegtas piekrišanu sniegušās valsts iestādes rīcības brīvības robežas, veicot novērtējumu. Šķiet, ka tās ir pārsniegtas, ja attiecīgā novērtējuma apsvērumi par iespējamo nelabvēlīgo ietekmi tiek apstrīdēti bez pārliecinošiem, uz faktiem balstītiem argumentiem³¹.

nozīmīgu nelabvēlīgu ietekmi nevar pārliecinīgi identificēt, nevis to, ka tādas noteikti nav.

111. Kopumā uz ceturto jautājumu — ciktāl tas attiecas uz Dabisko dzīvotņu direktīvas 6. panta 3. punktu — ir jāatbild, ka pienācīgs novērtējums ir

— jāveic pirms piekrišanas plānam vai projektam,

110. Nav skaidrs, vai Nīderlandes tiesību norma par to, ka jāpastāv acīmredzamām šaubām, atbilst šādi definētam pieļaujamā riska līmenim. Šī norma kā pieņemamu klasificē tādu nelabvēlīgas ietekmes risku, kas var būt pamats saprātīgām, taču ne acīmredzamām šaubām. Tomēr šādas saprātīgas šaubas izslēdz pārliecību, ka attiecīgās teritorijas viengabalainība netiks nelabvēlīgi ietekmēta, ko prasa Kopienas tiesības. *Rad van State* komentāri par pieejamām zinātniskajām atziņām šo novērtējumu apstiprina. Tā atsaucas uz ekspertu ziņojumu, kurā secināts, ka pastāv robi zināšanās un ka vairums pieejamo pētniecības atzinumu, kas minēti, viennozīmīgi nenorāda uz nopietnu nelabvēlīgu (neatgriezenisku) ietekmi uz ekosistēmu. Tomēr šādi secinājumi vienīgi nozīmē, ka

— tajā jāņem vērā kumulatīvā ietekme un

— tajā jādokumentē nelabvēlīga ietekme uz aizsardzības mērķiem.

Kompetentās valsts iestādes var plānam vai projektam piekrist vienīgi tad, ja pēc visas attiecīgās informācijas, it īpaši attiecīgā novērtējuma, izvērtēšanas tās ir pārliecinātas, ka nelabvēlīgi netiks ietekmēta attiecīgās teritorijas viengabalainība. Tas prezumē, ka kompetentās valsts iestādes ir pārliecinātas, ka nepastāv saprātīgas šaubas par šādas ietekmes neiestāšanos.

31 — Savos secinājumos lietā "Voršahas golfa laukums" (skat. iepriekš 23. zemsviras piezīmi, 39. punkts) ģenerāldavokāts Ležē uzskatīja — fakts, ka kompetentās valsts iestādes bija sniegušas piekrišanu attiecīgajam projektam, kaut arī novērtējumā tika konstatēts nozīmīgs būtisku traucējumu risks, ir Dabisko dzīvotņu direktīvas 6. panta 3. punkta otrā teikuma pārkāpums.

2) Par Dabisko dzīvotņu direktīvas 6. panta 2. punktu

115. Komisija uzsver, ka Dabisko dzīvotņu direktīvas 6. panta 2. punkts prasa veikt preventīvus pasākumus, lai novērstu noplicināšanos un nozīmīgus traucējumus.

112. Ceturtais jautājums attiecas ne vien uz Dabisko dzīvotņu direktīvas 6. panta 3. punkta interpretāciju, bet arī uz iespējamo 6. panta 2. punkta piemērošanu, kas būtu iespējama, ja gliemežu zvejas ikgadēja licencēšana nebūtu uzskatāma par plānu vai projektu.

b) Viedoklis

a) Lietas dalībnieku izvirzītie argumenti

113. Kas attiecas uz “attiecīgajiem pasākumiem” Dabisko dzīvotņu direktīvas 6. panta 2. punkta izpratnē, Nīderlandes valdība, *PO Kokkelvisserij* un *Vogelbescherming* secina, ka vērā jāņem ne vien attiecīgās teritorijas vajadzības, bet arī ekonomiskās, sociālās un kultūras prasības, kā arī reģionālās un vietējās īpatnības, kā to prasa Dabisko dzīvotņu direktīvas 2. panta 3. punkts.

114. Nīderlandes valdība uzskata, ka, lai būtu piemērojami preventīvi pasākumi arī Dabisko dzīvotņu direktīvas 6. panta 2. punkta piemērošanas jomā, ir jāpastāv acīmredzamām šaubām par to, ka neiestāsies nelabvēlīga ietekme.

116. Manuprāt, ciktāl tas attiecas uz Dabisko dzīvotņu direktīvas 6. panta 2. punktu, nav jāatbild uz ceturto jautājumu. Ja plānam vai projektam sniegta piekrišana, šai tiesību normai nav pašai savu funkciju papildus Dabisko dzīvotņu direktīvas 6. panta 3. punktam³². Tomēr, ja Tiesa izlemtu, ka gliemežu zvejas ikgadēja licencēšana nav uzskatāma par plānu vai projektu, rastos jautājums par to, kuras no prasībām šai licences izsniegšanai izriet no Dabisko dzīvotņu direktīvas 6. panta 2. punkta.

117. Šajā sakarā būtu jāatceras, ka, sniedzot piekrišanu plānam vai projektam novērtējuma atzinumā, ko paredz Dabisko dzīvotņu direktīvas 6. panta 3. punkta otrais teikums, ir jāpārliciecinās, ka netiks nelabvēlīgi ietekmēta teritorijas viengabalainība, tāpat ir jāizslēdz noplicināšanās un nozīmīgi traucējumi saskaņā ar Dabisko dzīvotņu direktīvas

32 — Skat. iepriekš 56. punktu.

6. panta 2. punktu³³. Tikpat nepieņemami būtu pasākumu, kas nelabvēlīgi ietekmē *Natura 2000* teritorijas viengabalainību, neuzskatīt par noplicināšanos vai nozīmīgu traucējumu. Materiālais aizsardzības kritērijs Dabisko dzīvotņu direktīvas 6. panta 2. un 3. punktā ir identisks. Tādējādi Dabisko dzīvotņu direktīvas 6. panta 2. punktā minētajiem pasākumiem ir jānodrošina, lai *Natura 2000* teritorijas viengabalainība netiek nelabvēlīgi ietekmēta.

118. Šis pienākums ir pastāvīgs, tātad — arī tad, ja ir jāpieņem lēmums par piekrišanu shēmai, kas nav uzskatāma par plānu vai projektu. Tomēr, pretēji Dabisko dzīvotņu direktīvas 6. panta 3. punktam, 6. panta 2. punkts nesatur ipašas normas par to, kā piekrišanas procedūras laikā īstenojama teritorijas aizsardzība. Tāpēc kompetentās valsts iestādes var veikt arī citus pasākumus bez Dabisko dzīvotņu direktīvas 6. panta 3. punktā paredzētajiem, lai īstenotu aizsardzības mērķi. Tomēr šādi pasākumi nedrīkst būt mazāk iedarbīgi par Dabisko dzīvotņu 6. panta 3. punktā paredzēto procedūru. Šis aizsardzības kritērijs nebūtu nodrošināts, ja piekrišana tiktu sniegta, pat ja pastāvētu saprātīgas šaubas par to, ka netiks nelabvēlīgi ietekmēta attiecīgās teritorijas viengabalainība.

119. Pabeigtības labad būtu jāatzīmē, ka noteiktos apstākļos Dabisko dzīvotņu direktīvas 6. panta 4. punktā paredzētie kritēriji būtu piemērojami, lai atkāpes veidā sniegtu piekrišanu shēmai, kas nelabvēlīgi ietekmētu teritorijas viengabalainību. Tādējādi, saskaņā ar Dabisko dzīvotņu direktīvas 2. panta 3. punktu, vērā jāņem ekonomiskās, sociālās un kultūras prasības un reģionālās un vietējās īpatnības un vienlaicīgi jākonkretizē samēri-guma princips.

120. Tāpēc uz šo ceturtā jautājuma daļu sniedzama atbilde, ka gadījumos, kad Dabisko dzīvotņu direktīvas 6. panta 2. punkts ir jāpiemēro, dodot piekrišanu shēmai, piekrišanai materiāli jānodrošina tāds pats aizsardzības līmenis kā piekrišanai, kas sniegta atbilstoši Dabisko dzīvotņu 6. panta 3. punktam.

E — Par 5. jautājumu: *Dabisko dzīvotņu direktīvas 6. panta 2. un 3. punkta tiešā iedarbība*

121. Visbeidzot *Raad van State* vēlas noskaidrot, vai Dabisko dzīvotņu direktīvas

33 — Skat. iepriekš 56. punktu.

6. panta 2. un 3. punktam, tā kā tie nav transponēti Nīderlandes tiesībās, ir tiešā iedarbība tā, ka privātpersonas var uz tiem atsaukties valsts tiesās un šīm tiesām jānodrošina šo tiesību aizsardzība.

124. Arī Nīderlandes valdība norāda, ka abas tiesību normas var nodrošināt pietiekoši skaidru pienākumu vismaz tajos gadījumos, kad sasniegtas dalībvalstīm piešķirtās rīcības brīvības robežas. Tomēr tā atstāj lēmumu Tiesas kompetencē.

1) Lietas dalībnieku izvirzītie argumenti

122. *Waddenvereniging* un *Vogelbescherming* uzskata, ka Dabisko dzīvotņu direktīvas 6. panta 2. un 3. punkts ir pietiekoši skaidrs un bez nosacījumiem, lai tam piemistu tiešā iedarbība.

125. Komisija uzskata, ka Dabisko dzīvotņu direktīvas 6. panta 2. punkta tiešā iedarbība nav iespējama, jo lēmums par to, kādi pasākumi veicami, ir atstāts dalībvalstu ziņā. Turpretī Dabisko dzīvotņu direktīvas 6. panta 3. punkts ir pietiekoši skaidrs un arī bez nosacījumiem, vismaz brīdī, kad noteikta īpaši aizsargājamā teritorija.

123. *Vogelbescherming* turklāt norāda — *Raad van State* jau pati uzskata, ka Dabisko dzīvotņu direktīvas 6. panta 2. punktam ir tiešā iedarbība, atsaucoties uz spriedumiem lietās *WWF*³⁴ un *Linster*³⁵. Jebkurā gadījumā, saskaņā ar šiem spriedumiem, ir iespējams pārliecināties, ka ir pārsniegta dalībvalstīm piešķirtā rīcības brīvība.

126. *PO Kokkelvisserij* uzskata, ka nevienai no normām nepiemīt tiešā iedarbība. Tas izriet no fakta, ka Komisija līdz šim nav sastādījusi Kopienas mēroga nozīmes teritoriju sarakstu Dabisko dzīvotņu direktīvas 4. panta 2. punkta izpratnē. Bez tam abas normas dalībvalstīm piešķir zināmu rīcības brīvību un nav pietiekoši skaidras. Turklāt šī lieta attiecas nevis uz attiecīgo normu kā aizlieguma tiesību izmantošanu, bet gan kā

34 — 1999. gada 16. septembra spriedums lietā C-435/97 *WWF* u. c., *Recueil*, I-5613. lpp.

35 — 2000. gada 19. septembra spriedums lietā C-287/98 *Linster*, *Recueil*, I-6917. lpp.

pamatu tiesību piešķiršanai. Visbeidzot, tiesas sēdē *PO Kokkelvisserij* norādīja, ka tiešās iedarbības neizbēgamas sekas būtu horizontāla piemērošana, kas kaitētu trešajām personām.

129. Saskaņā ar Dabisko dzīvotņu direktīvas 23. pantu dalībvalstīm tā ir jātransponē divu gadu laikā no tās izziņošanas brīža. Direktīva tika izziņota 1992. gada 5. jūnijā, tādēļ tās ieviešanai paredzētais laika periods notecēja 1994. gada 5. jūnijā³⁷.

2. Viedoklis

127. *Raad van State* jautājums prasa izvērtēt trīs daļu aspektus. Ir jānoskaidro, vai Dabisko dzīvotņu direktīvas 6. panta 2. un 3. punkts atbilst tiešās iedarbības kritērijiem, kad un ar kādiem nosacījumiem uz tiem var atsaukties dalībvalstis un vai netiešs apgrūtinājums zvejniekiem izslēdz tiešās iedarbības pastāvēšanu.

130. Abas normas ir bez nosacījumiem vismaz attiecībā uz Vadenzē. Pretēji *PO Kokkelvisserij* uzskatām, nav nozīmes faktam, ka nav sastādīts Kopienas nozīmes teritoriju saraksts Dabisko dzīvotņu direktīvas 4. panta 2. punkta izpratnē. Saskaņā ar Putnu direktīvu, attiecībā uz Vadenzē ka īpaši aizsargājamo teritoriju ir piemērojams Dabisko dzīvotņu direktīvas 6. panta 2. līdz 4. punkts atbilstoši šīs direktīvas 7. pantam neatkarīgi no tā, vai šis saraksts ir sastādīts³⁸.

a) Tiešā iedarbība

128. Saskaņā ar Tiesas pastāvīgo judikatūru direktīvas normai ir tiešā iedarbība pēc tam, kad notecējis tās transponēšanas termiņš, ja, ciktāl tas attiecas uz direktīvas saturu, tā ir bez nosacījumiem un pietiekoši precīza³⁶.

131. Kas attiecas uz šo normu precizitāti, Dabisko dzīvotņu direktīvas 6. panta 3. punkts paredz no vairākiem posmiem

36 — Skat., *inter alia*, 2002. gada 11. jūlija spriedumu lietā C-62/00 *Marks & Spencer, Recueil*, I-6325. lpp., 25. punkts un tajā minēto judikatūru.

37 — 1997. gada 26. jūnija spriedums lietā C-329/96 Komisija/Griekija, *Recueil*, I-3749. lpp., 2. punkts, un 1997. gada 11. decembra spriedumu lietā C-83/97 Komisija/Vācija, *Recueil*, I-7191. lpp., 2. punkts.

38 — Apjoms, ciktāl šīs tiesību normas Dabisko dzīvotņu direktīvas izpratnē ir piemērojamas teritorijām līdz šī saraksta sastādīšanai, būs jāizvērtē lietā C-117/03 *Società Italiana Dragaggi* (OV 2003, C 146, 19. lpp.).

sastāvošu normu kopumu, kas skaidri uzskaita prasības un juridiskās sekas katrā no posmiem. Tāpēc, ņemot vērā piekrišanas devējas iestādes iepriekš minēto rīcības brīvību, šai normai var piemist tiešā iedarbība.

132. Bez tam arī Dabisko dzīvotņu direktīvas 6. panta 2. punkts satur skaidri noteiktas prasības, proti — noplicināšanās vai teritoriju nozīmīgi traucējumi. Tomēr pastāv rīcības brīvības robeža attiecībā uz atbilstošiem pasākumiem, lai izvairītos no šādām sekām.

133. Šī rīcības brīvība varētu izslēgt tiešās iedarbības pastāvēšanu³⁹. Komisija uzskata, ka arī Tiesas spriedums attiecībā uz Direktīvas 75/442 par atkritumiem⁴⁰ 4. pantu runā par labu šādam secinājumam. Šī tiesību norma vispārīgā veidā ir formulēta līdzīgi Dabisko dzīvotņu direktīvas 6. panta 2. punktam. Tiesa konstatēja, ka Direktīvas 75/442 par atkritumiem 4. pants paredz programmas raksturu un izvirza mērķus, kas dalībvalstīm jāsasniedz, izpildot citus konkrētus ar Direktīvu tām uzliktos pienākumus. Ir jāuz-

skata, ka šī norma definē ietvaru dalībvalstu veicamajām darbībām attiecībā uz atkritumu pārstrādi un neparedz konkrētus pasākumus vai tādu vai citādu atkritumu pārstrādes veidu ieviešanu⁴¹.

134. Tomēr, apskatot tuvāk, Direktīvas 75/442 par atkritumiem 4. pants un Dabisko dzīvotņu direktīvas 6. panta 2. punkts nav salīdzināmi. 6. panta 2. punkts neuzskaita Dabisko dzīvotņu direktīvas mērķus, tāpat šī norma nav precizēta citās tiesību normās.

135. Paralēles ar spriedumiem, kuros Tiesa ir atzinusi tiešās iedarbības pastāvēšanu, neskatoties uz dalībvalstīm piešķirto rīcības brīvību, ir daudz spēcīgākas. Piemēram, lietā *WWF Tiesa* nosprieda, ka arī valsts tiesvedībā privātpersonas var atsaukties uz to, ka valsts likumdevējs, transponējot direktīvu, ir pārsniedzis rīcības brīvības robežas, kas tam piešķirta Kopienas tiesībās⁴². Pretējā gadījumā būtu apšaubāms direktīvas saistošais spēks.

39 — Kā to norādījis ģenerāladvokāts Feneljs savos secinājumos lietā C-256/98 (minēti iepriekš 9. zemsviras piezīmē, 16. punkts).

40 — Padomes 1975. gada 15. jūlija Direktīva 75/442/EEK par atkritumiem (OV L 194, 39. lpp.) ar grozījumiem, kas izdarīti ar Padomes 1991. gada 18. marta Direktīvu 91/156/EEK (OV L 78, 32. lpp.).

41 — 1994. gada 23. februāra spriedums lietā C-236/92 *Comitato di coordinamento per la difesa della Cava u. c.*, *Recueil*, I-483. lpp., 8. un tam sekojošie punkti.

42 — Iepriekš minēts 34. zemsviras piezīmē, 69. un tam sekojošie punkti. Skat arī spriedumu lietā *Linster* (iepriekš minēts 35. zemsviras piezīmē, 32. punkts) un spriedumu lietā *Kraaijeveld u.c.* (iepriekš minēts 6. zemsviras piezīmē, 56. punkts), kā arī 1977. gada 1. februāra spriedumu lietā 51/76 *Verbond van Nederlandse Ondernemingen*, *Recueil*, 113. lpp., 22–24. punkts. Skat arī ģenerāladvokāta Albēra [Alber] 2003. gada 9. septembra secinājumus lietā C-157/02 *Rieser*, 2004. gada 5. februāra spriedums, *Recueil*, I-1477. lpp., 71. punkts.

136. Dabisko dzīvotņu direktīvas 6. panta 2. punkta transponēšana obligāti neietver likumdošanas aktu pieņemšanu. Tomēr tiesas var *a fortiori* izvērtēt, vai rīcības brīvības robeža ir pārsniegta, izvēloties atbilstošus pasākumus. Ir salīdzinoši vienkārši norādīt uz pilnvaru nepareizu izmantošanu, it īpaši, ja nav veikti nekādi pasākumi, lai novērstu iespējamo noplicināšanos vai nozīmīgus traucējumus, vai ja nav pieņemti turpmāki pasākumi, neskatoties uz iepriekš veikto pasākumu acīmredzamu efektivitātes trūkumu.

137. Tāpēc Dabisko dzīvotņu direktīvas 6. panta 2. punktam piemīt tiešā iedarbība, ciktāl tas attiecas uz rīcības brīvības nepareizu izmantošanu.

b) Jautājums par to, vai privātpersona var atsaukties uz Dabisko dzīvotņu direktīvas 6. panta 2. un 3. punktu

138. No tā, ka Kopienas tiesību normai piemīt tiešā iedarbība, ne vienmēr obligāti izriet, ka ikviena privātpersona var celt prasību tiesā, ja norma nav ievērota. Izskatāmajā lietā rodas jautājums par to, vai un ar

kādiem nosacījumiem privātpersonas — vai nevalstiskas organizācijas — var atsaukties uz normām, kas skar dabisko dzīvotņu un sugu aizsardzību.

139. No Tiesas pastāvīgās judikatūras izriet, ka tad, ja direktīvas normas, ciktāl tas attiecas uz to saturu, ir bez nosacījumiem un pietiekoši precīzas un nepastāv transponēšanas pasākumi, kas būtu pieņemti noteiktajā termiņā, uz šīm normām var atsaukties, iebilstot pret ikvienu ar direktīvu nesaderīgu valsts tiesību normu; privātpersonas uz šīm normām var atsaukties arī tiktāl, cik tās formulētas tā, ka tās nosaka tiesības, uz kurām privātpersona var atsaukties, tiesājoties pret valsti⁴³.

140. Attiecīgi Tiesa nošķir tādas tieši piemērojamas direktīvas normas, kas satur aizstāvības tiesības, un tādas, kas ir pamats tiesību iegūšanai. Ja uz aizstāvības tiesībām var atsaukties, iebilstot pret ikvienu nesaderīgu valsts tiesību normu, pamatam tiesību iegūšanai ir jābūt ietvertam attiecīgajā normā⁴⁴.

43 — 1982. gada 19. janvāra spriedums lietā 8/81 *Becker*, *Recueil*, 53. lpp., 25. punkts, kā arī 2003. gada 20. maija spriedums apvienotajās lietās C-465/00, C-138/01 un C-139/01 *Österreichischer Rundfunk u.c.*, *Recueil*, I-4989. lpp., 98. punkts, līdz ar atsaucēm tajā.

44 — Skat. 2001. gada 18. oktobra spriedumu lietā C-441/99 *Gharehveran*, *Recueil*, I-7687. lpp., 45. punkts.

141. Saistībā ar aspektu, kas attiecas uz tiesībām aizliegt, iespēja uz tām atsaukties izriet no (ar Kopienas tiesībām nesaderīgām) darbībām, pret kurām ir jāaizstāvas. Ja attiecībā uz šādām darbībām valsts tiesības pastāv tiesību aizsardzības līdzekļi, ir jāievēro visas ar tiešo iedarbību apveltītās direktīvas tiesību normas. Tāpēc šajā sakarā privātpersona uz Dabisko dzīvotņu direktīvas 6. panta 2. un 3. punktu var atsaukties, ja tai ir pieejami tiesību aizsardzības līdzekļi attiecībā uz minēto tiesību normu pārkāpšanu⁴⁵.

142. Ciktāl direktīvas tiesību normas, kam piemīt tiešā iedarbība, paredz tiesību piešķiršanu, valsts tiesības attiecībā uz tiesību aizsardzības līdzekļu pieejamību ir pakļautas minimālajiem Kopienas tiesību standartiem. No Tiesas pastāvīgās judikatūras izriet, ka, lai arī nepastāv attiecīgo jautājumu regulējošas Kopienas tiesību normas, katras dalībvalsts tiesību sistēmas ziņā ir noteikt procesuālās normas prasībām, kurām pilsoņiem jānodrošina no ar tiešo iedarbību apveltītajām Kopienas tiesību normām izrietošās tiesības; šādas normas tomēr nedrīkst būt mazāk labvēlīgas nekā tās, kuras regulē līdzīgas vietējās prasības (līdzvērtības princips) un

nedrīkst padarīt Kopienas tiesību piešķirto tiesību izmantošanu praktiski neiespējamu vai pārmērīgi grūtu (iedarbīguma princips)⁴⁶.

143. Tomēr nav pierādījumu, kas liecinātu, ka tiek piešķirtas tiesības privātpersonām. Dabisko dzīvotņu direktīvas 6. panta 2. un 3. punktā paredzētās aizsardzības mērķis ir aizsargāt dzīvotnes un sugas teritorijās, kuras ir daļā no *Natura 2000*. Salīdzinot ar normām par gaisa vai ūdens kvalitāti⁴⁷, kopējā dabas mantojuma aizsardzībai pievēršama īpaša interese⁴⁸, taču tās nav privātpersonām piešķirtas tiesības. Privātpersonu konkrētās tiesības ir iespējams aizstāvēt vienīgi netieši, tā sacīt, refleksa veidā.

144. Tāpēc uz piekto jautājumu sniedzama atbilde, ka privātpersonas var atsaukties uz Dabisko dzīvotņu direktīvas 6. panta 2. un

45 — Skat., jo īpaši, 1996. gada 7. marta spriedumu lietā C-118/94 *Associazione Italiana per il WWF u.c.*, *Recueil*, I-1223. lpp., 19. punkts, attiecībā uz Putnu direktīvu, kā arī, piemēram, iepriekš 35. zemsvītras piezīmē minēto spriedumu lietā *Linster* (31. un tam sekojošie punkti).

46 — 2003. gada 10. aprīļa spriedums lietā C-276/01 *Steffensen*, *Recueil*, I-3735. lpp., 60. punkts, un iepriekš 4. zemsvītras piezīmē minētais spriedums lietā *Peterbroeck* (12. punkts).

47 — 1991. gada 30. maija spriedumi lietās C-361/88 Komisija/Vācija (gaisa kvalitāte — sēra dioksīds un putekļi), *Recueil*, I-2567. lpp., 16. punkts, un C-59/89 Komisija/Vācija (gaisa kvalitāte — svins), *Recueil*, I-2607. lpp., 19. punkts; 1991. gada 17. oktobra spriedums lietā C-58/89 Komisija/Vācija (virsmas ūdeņi), *Recueil*, I-4983. lpp., 14. punkts, kā arī 1996. gada 12. decembra spriedums lietā C-298/95 Komisija/Vācija (gliemežiem paredzētie ūdeņi), *Recueil*, I-6747. lpp., 16. punkts.

48 — 1987. gada 13. oktobra spriedums lietā 236/85 Komisija/Nīderlande, *Recueil*, 3989. lpp., 5. punkts, 1987. gada 8. jūlija spriedums lietā 247/85 Komisija/Belģija, *Recueil*, 3029. lpp., 9. punkts, un 1988. gada 27. aprīļa spriedums lietā 252/85 Komisija/Francija, *Recueil*, 2243. lpp., 5. punkts.

3. punktu, ciktāl valsts tiesību normas tiem paredz tiesību aizsardzības līdzekļus pret iepriekš minēto normu pārkāpšanu.

c) Apgrūtinājums trešajām personām, kas rodas, tieši piemērojot Dabisko dzīvotņu direktīvas 6. panta 2. un 3. punktu

145. Izskatāmajā lietā Dabisko dzīvotņu direktīvas 6. panta 2. un 3. punkta tiešo iedarbību varētu izslēgt *PO Kokkelvisserij* minētie apgrūtinājumi gliemežu zvejniekiem.

146. Ir tiesa, ka saskaņā ar pastāvīgo judikatūru direktīva, kura nav transponēta, nerada privātpersonām pienākumus attiecībā uz citām privātpersonām, ne arī, *a fortiori*, attiecībā uz pašu dalībvalsti⁴⁹. Šī judikatūra balstīta uz faktu, ka saskaņā ar EKL 249. pantu direktīva uzliek saistības tām dalībvalstīm, kurām tā adresēta, bet ne privātpersonām. To varētu izprast tādējādi, ka ir novēršams jebkāds apgrūtinājums pilsoņiem, kas rastos, ja direktīvai piemistu tiešā iedarbība.

49 — 1987. gada 11. jūnija spriedums lietā 14/86 *Pretore di Salò/X*, *Recueil*, 2545. lpp., 19. punkts; skat. arī 1994. gada 14. jūlija spriedumu lietā C-91/92 *Faccini Dori*, *Recueil*, 1-3325. lpp., 20. un tam sekojošie punkti.

147. Šajā sakarā vispirms būtu jākonstatē, ka jebkurā gadījumā attiecīgās valsts tiesību normas iespēju robežās jāinterpretē tādējādi, ka tiek sasniegti Kopienas tiesību mērķi un jo īpaši direktīvas attiecīgo normu mērķi⁵⁰. Pati *Raad van State* norāda, ka ir iespējama šāda Nīderlandes Dabas aizsardzības likuma 12. panta interpretācija atbilstoši Direktīvas prasībām. Bez tam jebkāda iespējamā rīcības brīvība izmantojama vienīgi ar šādu mērķi.

148. Turklāt, apskatot tuvāk, judikatūra obligāti neizslēdz jebkādu apgrūtinājumu pilsoņiem, kas rastos, ja direktīvām piemistu tiešā iedarbība. Spriedumi, kas noliedz tiešās iedarbības pastāvēšanu, attiecas, no vienas puses, uz direktīvu piemērošanu civiltiesiskās attiecībās starp pilsoņiem⁵¹ un, no otras puses, pilsoņa pienākumiem pret valsti, it īpaši krimināltiesību jomā⁵². Bez tam no sprieduma lietā *Bussemi*, kas attiecās uz Kopienas prasījuma statusu maksātnespējas tiesvedībā⁵³, izriet, ka direktīvu tiešā iedarbība nedrīkst iespaidot piešķirtās tiesības.

50 — 1990. gada 13. novembra spriedums lietā C-106/89 *Marleasing*, *Recueil*, 1-4135. lpp., 8. punkts, 1993. gada 16. decembra spriedums lietā C-334/92 *Wagner Miret*, *Recueil*, 1-6911. lpp., 20. punkts, un iepriekš 49. zemsvītras piezīmē minētais spriedums lietā *Faccini Dori* (26. punkts).

51 — Iepriekš 49. zemsvītras piezīmē minētais spriedums lietā *Faccini Dori* un 1986. gada 26. februāra spriedums lietā 152/84 *Marshall*, *Recueil*, 723. lpp., 48. punkts.

52 — 1987. gada 8. oktobra spriedums lietā 80/86 *Kolpinghuis Nijmegen*, *Recueil*, 3969. lpp., 6. un tam sekojošie punkti, un iepriekš 49. zemsvītras piezīmē minētais spriedums lietā *Pretore di Salò/X*.

53 — 1990. gada 22. februāra spriedums lietā C-221/88, *Recueil*, 1-495. lpp., 23. un tam sekojošie punkti.

149. Tomēr, ja pirms darbības veikšanas tai ir nepieciešama piekrišana, direktīvas normu tiešā iedarbība, ciktāl tas attiecas uz lēmumu par šādu piekrišanu, nerada privātpersonām ne tiešu pienākumu, nedz arī tādējādi tiek aizskartas piešķirtās tiesības. Tieši otrādi — tā vienīgi liedz privātpersonai piešķirt priekšrocības, kas ietvertu valsts lēmumu šai personai par labu. Šāds lēmums balstītos uz valsts tiesību normām, kas būtu pretrunā direktīvas prasībām. Tāpēc, pieņemot šādu lēmumu, dalībvalsts neizpildītu pienākumus, ko tai uzliek šī direktīva. Tomēr dalībvalstis nedrīkst pieņemt šādu lēmumu, kas piešķir priekšrocības privātpersonai, taču pārkāpj Kopienas tiesības. Vai nu attiecīgās valsts tiesību normas, kas paredz šādu priekšrocību piešķiršanu, ir jāinterpretē un jāpiemēro atbilstoši direktīvas prasībām, vai — ja direktīvas prasībām atbilstoša interpretācija nav iespējama — tās nedrīkst piemērot. Vismaz, ciktāl tas neiespaido Kopienas tiesību aizsargātu juridisko stāvokli, šāds netiešs apgrūtinājums pilsoņiem neiestājas pret to, ka valsts iestādes saista tieši iedarbīgas direktīvas.

150. Šis viedoklis var balstīties uz citiem spriedumiem, kuros Tiesa pieļāva, ka direk-

tīvu tiešās iedarbības rezultātā privātpersonām rodas netiešs apgrūtinājums⁵⁴. Nesen Tiesa šo viedokli apstiprināja, konstatējot, ka nelabvēlīgas sekas trešo personu tiesībām, pat ja ir skaidrs, ka šādas sekas būs, neattaisno aizliegumu privātpersonai atsaukties uz direktīvas tiesību normām [prāvā] pret attiecīgo dalībvalsti⁵⁵.

151. Rezumējot uz piekto jautājumu tāpēc ir jāatbild, ka privātpersonas var atsaukties uz Direktīvas 92/43 6. panta 3. punktu, ciktāl valsts tiesību normas tām paredz tiesību aizsardzības līdzekļus pret pasākumiem, kas pārkāpj minētās tiesību normas. Ar šādiem pašiem nosacījumiem privātpersonas var atsaukties uz Direktīvas 92/43 6. panta 2. punktu, ciktāl tās atsaucas uz kļūdu novērtējumā. Netiešs apgrūtinājums pilsoņiem, kas tomēr neiespaido Kopienas tiesību aizsargātu juridisko statusu, neizslēdz direktīvas atzītu (vertikālu) tiešo iedarbību attiecībā uz valsts iestādēm.

54 — 1998. gada 24. septembra spriedums lietā C-76/97 *Tögel*, *Recueil*, I-5357. lpp., 52. punkts, 1989. gada 22. jūnija spriedums lietā 103/88 *Fratelli Costanzo*, *Recueil*, 1839. lpp., 28. punkts, kas abi attiecas uz valsts iepirkumiem, un 1996. gada 12. novembra spriedums lietā C-201/94 *Smith & Nephew* un *Primecrown*, *Recueil*, I-5819. lpp., 35. un tam sekojošie punkti, attiecībā uz ārstniecisko izstrādājumu licencēšanu. Skat. arī ģenerāladvokāta Ležē 2003. gada 25. septembra secinājumus lietā C-201/02 *Wells*, 2004. gada 7. janvāra spriedums, *Recueil*, I-723. lpp., 65. un tam sekojošie punkti, attiecībā uz Direktīvu par ietekmes uz vidi novērtējumu.

55 — 2004. gada 7. janvāra spriedums lietā C-201/02 *Wells*, *Recueil*, I-723. lpp., 57. punkts.

V — Secinājumi

152. Ierosinu Tiesai uz *Raad van State* uzdotajiem prejudiciālajiem jautājumiem atbildēt šādi:

- 1). Padomes 1992. gada 21. maija Direktīvas 92/43/EEK par dabisko dzīvotņu, savvaļas faunas un floras aizsardzību 6. panta 3. punktā minētie vārdi “plāns un projekts” aptver arī darbību, kas jau daudzus gadus ir veikta, bet kam principā katru gadu uz ierobežotu laiku tiek piešķirta licence.
- 2) Direktīvas 92/43 6. panta 3. punkts paredz procedūru tādu plānu un projektu atļaušanai, kuri neietekmē aizsargājamo teritoriju viengabalainību, savukārt tās 6. panta 2. punkts paredz pastāvīgus pienākumus, kas nav pakļauti plānu vai projektu atļaušanai, lai novērstu noplicināšanos un traucējumus, kuri varētu būt nozīmīgi, ievērojot Direktīvas mērķus.
- 3) Pienācīgs novērtējums ir nepieciešams ikreiz, kad pastāv saprātīgas šaubas par to, vai nepastāv nozīmīga ietekme uz attiecīgo teritoriju. Jebkāda ietekme uz aizsardzības mērķiem būtiski ietekmē attiecīgo teritoriju.
- 4) Pienācīgs novērtējums

— ir jāveic, pirms tiek sniegta piekrišana plānam vai projektam,

- tajā jāņem vērā kumulatīva ietekme un
- tajā jādokumentē visa veida kaitīgās sekas attiecībā uz aizsardzības mērķiem.

Kompetentās valsts iestādes var plānam vai projektam piekrist vienīgi tad, ja pēc visas attiecīgās informācijas, it īpaši attiecīgā novērtējuma, izvērtēšanas tās ir pārliecinātas, ka nelabvēlīgi netiks ietekmēta attiecīgās teritorijas viengabalainība. Tas prezumē, ka kompetentās valsts iestādes ir pārliecinātas, ka nepastāv saprātīgas šaubas par šādas ietekmes neiestāšanos.

Gadījumos, kad Dabisko dzīvotņu direktīvas 6. panta 2. punkts ir jāpiemēro, dodot piekrišanu shēmai, piekrišanai materiāli jānodrošina tāds pats aizsardzības līmenis kā piekrišanai, kas sniegta atbilstoši Dabisko dzīvotņu 6. panta 3. punktam.

- 5) Privātpersonas var atsaukties uz Direktīvas 92/43 6. panta 3. punktu, ciktāl valsts tiesību normas tām paredz tiesību aizsardzības līdzekļus pret pasākumiem, kas pārkāpj minētās tiesību normas. Ar šādiem pašiem nosacījumiem privātpersonas var atsaukties uz Direktīvas 92/43 6. panta 2. punktu, ciktāl tās atsaucas uz kļūdu novērtējumā. Netiešs apgrūtinājums pilsoņiem, kas tomēr neiespaido Kopienas tiesību aizsargātu juridisko statusu, neizslēdz direktīvas atzītu (vertikālu) tiešo iedarbību attiecībā uz valsts iestādēm.